Kraków
Do Biblioteki Jagiellońskiej
wolny A 12

„ראַדאָמער-קעלצער לעבען" מיט דער „פּאַנאָראַמע" פּאַר 25 גר.

פּרײַז 25 גראָשען XV-ער יאָהרגאַנג „Nakład wpłacony uiszczona gotówką" 3 (701) „Radomer-Kielcer Leben" היינט 10 זייטען

Radom, dnia 21-go Stycznia 1938 r.

ראַדאָם, פרייטאָג י"ט שבט תרצ"ח

טעלעפאָן פון רעדאַקציע 15 - 18

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

פאַראַחטע פאַרבערײַ
און כעמישע פּראַלניע
A.
HEMPEL
פאַבריק און צענטראַלע אַלטע שטאָדט 7
פיליעס: זשעראָמסקי 1
זשעראָמסקי 21
זשעראָמסקי 59
טראַוגוטטא 11
קעלנער צו וואַשען צו 15 גר.

DR. MED.
S. WITOŃSKI
choroby wewnętrzne i dzieci
przeprowadził się
na ul. Żeromskiego 13 tel. 12-14

Wytw. Wyrobów Cukierniczych p. t.
„Americanka" L. Wajsbrot Rynek 16
מאַכט באַקאַנט דעם ג פּובליקום, אַז עס איז געעפנעט געוואָרען פון ניי-יאָהר
א צוקערניע און היגיענישע בעקעריי
איינגעאָרדענט לויט די לעצטע סאַניטאַרע פאָרשריפטען.
יעדען טאָג פריש און פיין געבעקס צו ביליגע פרייזען. פערשידענע
געשמאַקע טשאַסטעס פון דער פיינסטער קוואַליטעט צו 15 גר.
ס'איז צו בעקומען שטענדיג טאָרטען מאַרציפּאַנאַחע פון 1.50 זל
אַלץ חערט אויסגעאַרבייט דורך אַ פאַכמאַן מיט אַ לאַנגיעהריקער פּראַקטיק.
אַלע מינים געבעקסען ווי לוקסען, בילקעלעך. טשאַסטעס, וואַפלעס, הערי-
באַטניקעס, טאָרטען, באַקאַלעס דעסערטע, לעקעך, פערשידענע קרעמען, מינ-
דאַלאַחע אַרטיקלען און פרייטאָג ח"ות — בעקומט מען
אין דער יודישער צוקערניע „אמעריקאַנקא" טראַוגוטא 62
ווי אויך אין דער היגיענישער צוקערנישע בעקעריי רינעק 16
און אין געוועלב רינעק 14
עס ווערען אויך אָנגענומען בעשטעלונגען אויף שמחות, בעלער, קאָנצערטען א.ז.וו.
שאָקאָלאַד פון פערשידענע פירמעס און פרוכטען צו ביליגע פרייזען

צו פערדינגען
— א געמויערטע —
געביידע
מיט בלעך בעדעקט
דער שטח פערנעמט 20 מעטער די לענג און 12 מעטער די ברייט.
די געביידע געפינט זיך אין בעסטע האַנדעלס-פונקט,
וואו עס קענען דאָרט איינגעאָרדענט ווערען
אַ פאַבריק, וואַרשטאַט, אַ גאַראַזש, סקלאַדעס.
אינפאָרמאַציעס קען מען בעקומען אין אַדמיניסטראַציע-ביוראָ
טראַוגוטטא 51 ביי י. בלאַסס.

Zrzeszenie kobiet Żyd. „WIZO" w Radomiu
ul. Witolda 10
מאָרגען דעם 22 סטיציען 9 אָוועגד ווערט איינגעאָרדענט
אין טעאַטער „ראָזמאַיטאָשטשי"
א באַל א. נ. ארץ-ישראל
אויסגעצייכענטער אָרקעסטער, רייכער בופעט,
פערשידענע אטראַקציעס. קיין ספעציעלע באַל-קאָסטיומען פערפליכטען ניט
דער באַל ווערט געפילמעוועט
די גאַנצע הכנסה איז בעשטימט פאַר'ן יודישען אויפבוי אין ארץ-ישראל.

Kto gilzy „WAWEL" chociaż raz spróbuje
Innych nie kupi, w innych już nie pali
A kiedy swoich znajomych częstuje
Każdy wyborne papierosy chwali

Z DZWONKIEM
IDEAL JAWA —
DOBRA KAWA

חילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נייע גאַרדעראָבעס, שניי-ווייסע פאָרהאַנגען,
גייט נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער בעקאַנטער
כעמישער פאַרבערײַ און פּראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע
A. HEMPEL
Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11
ווער ס'האָט זיך ניט איבערצייגט זאָל פרובען און וועט זיין ענטציקט
פון דער שנעלער, עסטעטישער אונפאַכמענישער אַרבייט. ס'ווערט אויך
געוואַשען אויף טריקען — ביליגע פרייזען! — פינקטליכע אויספיהרונג
סאָלידע בעהאַנדלונג קומט און איבערצייגט אייך
צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7 אָפיצ. טעל 19-70
פיליעס: זשעראָמסקי 1, טראַוגוטטא 11
זשעראָמסקי 21, זשעראָמסקי 59
ביליג צו וואַשען קאַפעלושען

קאטוילישע אקציע אין ראדאם געגען בעשעפטיגען יודישע לעהרערס.

אין ראדאם האט געוויילט דער מיט-גליד פון מיטעל-שולען אין קראקאווער קוראטאריום וו. גאלעצקי. אויסגענוצט די געלעגענהייט פון זיין אפענטהאלט האט א דעלעגאציע פון דער קאטוילישער אקציע און עלטערן-קרייזען, וועלכע האט זיך געווענדעט צום ה' גאלעצקי מיט א פראטעסט געגען בעשעפטיגען אין די פוילישע גימנאזיעס יודישע לעהרער. די מיטגלידער פון דער דעלעגאציע האבען געבעטען דעם וויזיטאטאר, אז ער זאל בעאיינפלוסען די אינטערלינענדע לייטונג פון די שולען, נישט אנצונעמען נייע לעהרער כוחות פון יודישער נאציאנאליטעט אויפ'ן שטח פון די פוילישע מיטעל-שולען אין ראדאם, ווייל דאס רופט ארויס א פטרביטערונג צווישן די שול-יוגענד און זייערע עלטערן.

דער נאטשעלניק גאלעצקי – ווי עס פערזיכערט די ארטיגע פוילישע פרעסע — האט צוגעזאגט די ראזיגע בקשה צו ערלעדיגען גינסטיג און האט אויפגענומען די דעלעגאציע אונגעוועהנליך ליבענסווירדיג.

ס'וואלט וויכטיג געווען צו וויסען וויפיעל יודישע לעהרערס עס לערנען דאס אין די פוילישע גימנאזיעס צוליב וואס ס'האט זיך געברויכט אוש מטריח זיין א ספעציעלע דעלעגאציע צום קוראטאריום וויזיטאטאר מיט א פראטעסט. מיר ווייסען עפעס נישט פון דעם. עס איז קיינמאהל נישט אויסגעקומען צו הערען פון יודישע לעהרער, וואס פערנעמען פאסטענס אין די ראדאמער פוילישע מיטעל-שולען. אונז איז בלויז בעקאנט, אז אמאהל האט דער פערשטארבענער פראפעסאר פלטי כושקאטאטבליט ע"ה געלערענט רעליגיע מיט די יודישע שילער אין דער האנדעלס-שולע אויף דלוגא גאס (היינט אויפ'ן נאמען פון כאלובינסקי). זינט זיין טויט הערען מיר נישט, אז ס'זאל אן'אנדערער יודישער לערער פערטרעטען זיין ארט. וועמען זשע מיינט די דעלעגאציע? אין די איבריגע פוילישע גימנאזיעס און שולען, איז געוויס נישטא קיין זכר פון א יודישען לעהרער. אפילו אין די יודישע פאווש[ע]כנע שולען אויפן נאמען פון בערעק יאסעלעוויטש איז יאהרע-לאנג געווען א יודישער קעראווניק (דער ה' ישעי' גאלדשטיין) אבער ער איז שוין לאנג אוועק פון דאזיגען פאסטען און זיין ארט האט אויך קיין צווייטער יודישער לעהרער נישט פערנומען.

אפשר האט די דעלעגאציע געמיינט די יודישע גימנאזיע „פשיאטשול וויעדזי", אז אויך דארט זאל מען נישט אננעמען קיין לעהרערס פון יודישער נאציאנאליטעט? (א קשיא אויף א מעשה אין דער היינטיגער צייט) דא פאלט אבער גענצליך אב דער ארגומענט פון דער דעלעגאציע, „אז דאס רופט ארויס פערביטערונג ביי דער שול-יוגענד און ביי די עלטערן", דא ווינשען זיך דוקא יא, די יודישע שילער און די יודישע עלטערן, יודישע לעהרערס. אפילו אין די פוילישע גימנאזיעס, וואו עס לערנען זיך יודישע קינדער (אויב אזעלכע זענען דארט פאראהן) האבען אויך נישט געגען א יודישען לעהרער, אבער דארט פערשטעהט זיך זענען זיי אין בעסטען פאל א מינדערהייט שבמינדערהייט און קענען קיין דעה נישט זאגען.

שווער אלזא תופס צו זיין די גויט-ווענדיגקייט צוליב וועלכע די דעלעגאציע איז געגאנגען צום פארשטעהער פון קוראטאריום מיט א פראטעסט געגען יודישע לעהרער.

אונזער פערוואלטונג'ס-מיטגליד ה' ישעי' גאלדשטיין מיט זיין פאמיליע

דריקען מיר אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל

צוליבן טויט פון זייער פרוי און מוטער

רבקה נ. ע.

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

די פערוואלטונג

פון בית-יתומים און מושב-זקנים אין ראדאם.

500 זל. פאר'ן יודישען שפיטאל.

נעכטען האט די גמינע דערהאלטען פון בעקאנטען גזבר ה' פיאטר בעקערמאן פון ווארשא 500 זל. וועלכע זענען בעשטימט אויף איינצוקויפען פאר'ן יודישען שפיטאל פלאטיר-נעשיר.

פון דער ים און קאלאניאלער ליגע.

קאמוניקאט

דעם 14 סטיצען ה. י. איז פארגעקומען א פאר[ע]זאמלונג פון ארגאניזאציאנס - קאמיטעט מיט'ן אנטייל פון יודישע טהוער, מ'ט'ן צוועק צו גרינדען צווישען דער ארטיגער יודישער געזעלשאפט א גרעסערע פראאינטערעסירונג מיט די ענינים פון דער ים און קאלאניאלער ליגע, סיט'ן פאנד פאר ים פארטיידיגונג, ווי אויך צו שאפן עווענטועל א יודישע אבטיילונג פון דער ים-ליגע.

גלייכצייטיג פערבעט דער ארטיגער ראיאן פון ל. מ. ק. אלע פארשטעהער און יודישע עסקנים אויף דער קומענדער ארגאניזיר - פערזאמלונג, וועלכע קומט פאר דעם 23 סטיצען ה. י. אום 5 נ. מ. אין קאנפערענץ-זאהל פון ראמער סיימיק.

א הארציגען מזל טוב ווינש איך דעם ג. גבאי פון בית המדרש הגדול

ר' יאנקעל שאפיר און זיין פרוי

צו דער חתונה פון זייער זוהן **דוד** מיט פר"ל **יוכבד מילשטיין**

דעם יונגען פאר גליק און די עלטערן נחת

ישראל קופפער און פרוי

(חזן דבית המדרש הגדול)

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół

— to —

kucheni, żelazka

GRZEJNIKI DO RUREK

poduszki i inne

Do nabycia na dogodnych warunkach

w Radomskim Towarzystwie Elektrycznym

Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל

דער פאמיליע פינקלער

צוליב'ן טויט פון זייער מאן און פאטער

מענדעל פינקלער נ. ע.

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

שמואל לעסלאו און פרוי

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס

דער פאמיליע פינקלער

צוליב'ן טויט פון זייער מאן און פאטער

חיים מענדעל פינקלער נ. ע.

(קאמיטעט-מיטגליד פון דער גמ"ח-קאסע)

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

די פערוואלטונג, דער קאמיטעט און דאס פערסאנאל

פון דער גמילות-חסד-קאסע אין ראדאם

Z powodu śmierci B. P.

Mendla Finklera

składa rodzinie wyrazy najgłębszego współczucia

Związek Zaw.
Pracowników Handlowych
i Urzędników Prywatnych
w Radomiu.

אויפרוף

צו דער יודישער בעפעלקערונג אין ראדאם.

ובשר בשדה טרפה לא תאכלו (שמות כ"ב)

פון דער צייט וואס דער נייער שחיטה-געזעץ איז געווארן איינגעפירט אין לעבען, און דאס כשרות-געזעץ איז געווארן בעזוראהט, האב איך ארגאניזירט א גרויסע השגחה איבער די ריכטיגע יאטקעס אין אונזער שטאדט און איינגעפיהרט, אז אלע פליישען וועלן פלאמבירט מיט פלאמבעס און די כשר'ע יאטקעס ווערן אפט קאנטראלירט דורך מיר, ווי אויך דורך דעם בד"צ און די מנקרים. איך האב עפענטליך דורך די יודישע פרעסע אין ספעציעלע אויפרופען אהן אויפהער גערופען דער יודישער בעפעלקערונג, אז אין זוא זחריות'דיגען מאמענט דארף מען שטיין אויף דער וואך און מען זאל קויפען פלייש נאר אין די קאנצעסיאנירטע כשר'ע יאטקעס וואס זענען תחת השגחת בד"צ און אינטער די שטרענגע אויפזיכט פון די שטאט שוחטים און מנקרים, און אכטונג צו געבען צי דאס פלייש איז געכטעמפעלט מיט בלעכענע פלאמבעס, גרויסע פלאמבעס בעדייט „גלאט כשר" און קליינע כהם „כשר".

צום גרויסען בעדויערן געפינען זיך נישט פעראנטווארטליכע קצבים און הענדלערינס, וועלכע פערקויפען טרפה פלייש פון מעכאניש געשאכטענע בהמות פאר כשר און זענען מכשיל הרבים.

איך ווענדע זיך צו אייך יודען, מיט א הייסען אפעל אין נאמען פון דת תורתנו הקדושה און כבוד פון יודישען פאלק:

זייט פארזיכטיג ביים קויפען פלייש רינדערינס אדער קעלבערינס און קויפט נאר פלייש אין די קאנצעסיאנירטע כשר'ע יאטקעס

און קויפט נאר אזא פלייש וואס איז פלאמבירט, ווייל די אלע אנדערע פליישען זענען טרפה ונבלה.

געדענקט, אז דאס יודישע פאלק אין אלע צייטען איז שטענדיג גרייט געווען זיך מוסר נפש צו זיין פאר'ן דת.

ביים קויפען פאדראבעס ווי: לינג, לעבער, לעקער, קישקעס און פיס זאל מען אכטונג געבען, צי עס געפינט זיך א פלאמבע.

אויך ביים קויפען געשחט'ענע עופות זאל מען אכטונג געבען, צי עס געפינט זיך אויפ'ן עוף א פלאמבע.

גלייכצייטיג בין איך מודיע, אז דער **קצב חיים זילבערבערג** (טראוגוטא 60), אויף וועלכען עס איז געפאלען א חשד, אז ער האט פערקויפט טרפה פלייש, איז דורך מיר אבגעשטעלט געווארען און טאר נישט מצד פערקויפען קיין כשר פלייש ביז די אויספארשונג וועט ווערן אדורכגעפירט.

ולחסומע ינעם ותביא עליו ברכת טוב.

ראדאם בחודש שבט תרצ"ח — **הרב יחיאל הלוי קעסטענבערג.** אבד"ק ראדום

דער ווארט-מייסטער הערץ גראסבארט אין ראדאם

הערץ גראסבארט, דער קינסטלער-אינטערפרעטאטאר וועט היינט אויפטרעטען אין פאלקס-הויז אויף א רעציטאציע-אבענד. הערץ גראסבארט איז לויט דער קריטיק א חד-בדרא, ער איז דער אויסטייטשער, דער מפורש, אדער ווי אנדערע מומחים רופען אים, דער דאווענער פון דער יודישער ליטעראטור

10% dla mnie...

מ. צאלער.

די ווידעס און די טאטעס האבען געהייסען בוכבינדער אדער לעהין און געהאנדעלט מיט עופות און מיט תבואה, מיט אקעחיס און מיט קעלבלעך, מיט פעלעכלעך און מיט ציבעלעס.

און, אז זיין ליבער נאמען האט צוגעהאלפען פלעגט מען זיך דערשלאגען צו א ארענדירטער קרעטשמע, אדער גאזשעלניע און ביסלעכווייז אנהויבען קומען צו זיך, וואקסען און פעדערן.

איז מען אזוי געוואקסען אין עושר און במילא אויך אין כבוד. האבען זיך די ווידעס און טאטעס ארומגעזען, אז ביי קוראנטע הלוואה׳לעך אויף א גאר הויכען ציגז, קען מען נישקשה׳דיק פארדינען, נישט מעהר — וואס טוט מען מיט עולם הבא, וואס איז שטארק באדארט אין פאל פון „ליכוויארסקער״-טעטיקייט, זענען דאך עפעס די בוכבינדערס און לעהינס יודישע קעפ, פלעגען זיי אין דער זייט פון די וועקסלעך אדער צינזען-קוויטלעך אנשרייבען מיט נעצי-קעלטע, לומדיש-געאיידלטן כתב אזעלכע „נעהיימע״ לשון-קודש׳דיקע אותיות און פארזארגט אויף דער עלטער מיט א שטול אין גן-עדן.

ווער ווייס, צי טאקע אט די קליינע אומפארשטענדליכע כישוף-אותיות זענען נישט געווען אמאל איינע פון די הויפט סיבות, וואס פלעגען ארויסרופען די בעכטיע אין בא׳עוולהטע בעל-חובות.

און אז די בוכבינדערס און לעהינס ז ע נ ע ן רייך געווארען האט מען זיך אנגעהויבען לייטלען — די זין געשיקט אין די שקאלעס, די טעכטער געלערנט פראנצויזיש און אליין אנגעהויבען זיך קליידען קורץ, אזוי גערופען „איי-ראפעאיש״, געלייגט א פוילישען (נאר א פוילישען) גאזעט און „יאם קיפור״ געגאנגען אין א גלאנציגען צילינדער אין סינאגאגע.

זענען אזוי אוועק א סך יאהרען ביז — ביז פון בוכבינדערס און לעהינס זענען נולד געווארען האלב, אדער אינגאנצען אפגע׳שמד׳טע פיאסעצקיס, סטראנסקיס, אדער נאוואטשינסקיס.

מיט קנאישן ברען, וואס איז אזוי כאראקטעריסטיש פאר כל ערלי׳ פסיכא-פאטען און היסטעריקער, האבען זיך די אויבענגעבראכטע משומדים געווארפען אויף אלץ און אלעמען, וואס האט א וועלכען ס׳איז שייכות צו זייערע אבות.

קיין סרוקענעס פאדים האבען זיי אויף אונז נישט איבערגעלאזט. בלעטערענדיק זייער גיפט-האס און שמוץ-פרעסע דוכט זיך אפט, אז די שווארצע אותיות וועלען ארויס פון די שפאלטען אין א ווילדען קאראהאד. אין אן אלטן, יאשניע פאנסקיע „תולאי דושא בעז קאנטושא״.

אבער ווען דער ערשטער „איינדרוק נייט פארביי״, ווען מ׳געוואוינט זיך צו צום קרעטשמע - געפילדער פון אן „א. ב. צ.״ אדער „דזשענניק נאראדאווע״, דערפילט מען זיך ביסלעכווייז ווי ביי זיך אין... קיך.

ס׳נעמט ביסלעכווייז ארום אזא מאדנע „היימישקייט״, אזא „נאענטקייט״. ווייל סוף כל סוף דערשפירט מען, אז די מענטאליטעט פון די נויאישע איניקלעך איז לגמרי נישט אזוי ווייט אוועק פון דער אלט-יודישער, בוכבינדעריש-לעהינישער איינשטעלונג.

שלאגט דאך פון אן „ארישען״ מאמר אזא געוואלדיגע, דורכאויס יודישע, כ׳וואלט געזאגט בערל קוטשמישע חוצפה אזא יא טעבי ראם פון אונזערס א היימישען קהלה׳שן קאך-לעפל.

און דאס קליגלען זיך און דאס חכמה׳ן זיך — טוגיעדאחקע פארבראקט מיט קאסרילעוחקע נאר אויף פויליש.

און דער ליארם, דאס געוואלדעווען, דערמאנט דאך אזוי שטארק אין באקאנטע שטעטעלדיגע יודישע קרעמער, וועלכע שטייען פאר זייערע קראמען און רייסן קונים פאר די פאלעס.

יא, קרעמער, און דוקא יודישע, אבער שוין דוקא נישט קיין ערלעכע קרעמער, נאר ליכוויאזשעס, נישט מעהר וואנצעס זענען זיי מעהר אנגעוואקסען, לאנגע „שלאכעצקע״ וואנצעס.

ס׳האט זיך ארויסגעוויזען אט-וואס:

די באיקאט-אקציע קעגן יודען, וואס ווערט לעצטענס געפירט אין אזא גרויסען מאסשטאב דורך דער גאנצער אנטיסעמישער פרעסע אין לאנד, ווערט מאטעריעל געשטיצט פון פוילישע סוחרים-פאראיינען. מ׳גיט און מ׳נעמט 10 (צען) פראמיל פון אומזאץ ד. ה. וואס א גרעסערען פדיון די „אחשעס״-סוחרים וועלען האבען, אלץ אגרעסערען פראצענט וועלען אריינכאפען די „נאראדאווע״ רעדאקציע - קאסעס.

ווי מ׳זעהט איז גאנץ ריכטיג א פאלקס-באהויפטונג, אז אין יעדען גוי-ניקעל איז פארהאן א גאר גרויסער חלק זיידע.

די פיאסעצקיס זענען טאקע שטארק „נאראדאווע״, אבער ווען ס׳האנדעלט זיך וועגען געשעפט איז דאמאלס דערוועקט זיך אין זיי דער „ריטעריסטער״ גייסט פון די בוכבינדערס, וועלכע האב פארשטאנען, אז פראצענטער, דאס איז א ברכה ממש פון הימעל אראפ.

כדי צו פארזיכערען זיך עולם הבא האבען די ווידעס געשריבען אזעלכע קליינע „כישוף״-שטרוכס אויף וועקסלען (גלח טשעטשאק ווייס זיכער, ווי אזוי אט די וישיראווסקא „קלאוולע״ הייסט...).

כדי צו בארואיגען ס׳איינענע „נאראדאווע״ געוויסען שרייבען די איניקלעך גיפטיגע היסטערישע ארטיקלען וועגען דער יודען-געפאר.

אבער ס׳העלפט קנאפ, פון אונטער די שמן-זית׳דיגע, „נאציאנאלע״, ריין-„ארישע״ און „אידעאישע״ שורות, קריכט כסדר ארויס א קליין שר׳ל און מאנט מיט א יודישען ניגון:

„Nu, 10% dla mnie״...

ארום חזנים = קאנקורס אין דער ראדאמער שוהל.

די חזנים פרובען אין דער ראדאמער שוהל קומען לעצטענס פאר מיט גרויס הפסקות.

דאס שואכט אבער נישט אב דעם אינטערעס פון אונזערע מעלאמאנען. אדרבא, די פעראינטערעסירונג שטייגט פון וואך צו וואך און אזוי ווי מיר האלטען שוין ערב די פינאליזירונג פונם חזנים-קאנקורס „סיבערט״ במילא דער עולם אין ערוואַרטונג פון ענטגילטיגע דעציזיע ארום דער אויסוואהל פון א ראדאמער חזן.

און א מאדנע זאך. קומט זיך צופאהרען א חזן אויף פרובע יעדער מיט זיינע המצאות און איינפאלען ווי אזוי צו „עראבערען״ דעם עולם מיט דעם נעהעריגען עפעקט און „עולם״ לאזט זיך „פאנגען״. כאטש נעם און שרייב אונטער באלד דעם קאנטראקט. אט די די שטימונג האלט אן ביז... א צווייטען שבת. ווען עס קומט א ווייטערדיגער קאנדידאט איז שוין דער לעצטער ווידער וואויל און גוט.

ווי זאגט א ווערטעל: דער „אפעטיט וואקסט מיכן עסען״. אזוי ארוס קומט אויס, אז אנשטאט די סדרה מקץ, האלטען מיר נאהר ביי בראשית.

און די חזנים? פון פערשידענע געגענדען, פון נאהנט און ווייט קומען זיי. פון שעדלעץ, טארנאפאל, קאוועל, פשעמישל. ממש אנ׳אפענסיווע אויף ראדאם, און איין שבת איז זאגאר געווען א ויתרוצצו עס האבען זי צוזאמענגעכאפט צוויי חזנים ביי איין „ברעטעל״.

עפעס איז לעצטענס געווארען „הויך-סעזאהן״ ביי חזנים. ווייל אט הערען מיר דאס אחוץ אין אונזער ראדאם. קומען אויך פאר אזעלכע „דעפילאדעס״ אין דער לאדזשער סינאגאגע, אין לובלין, און אין נאזשיקס שוהל אין ווארשא.

פון די חזנים, וועלכע האבען לויט די ריי געדאוונט די לעצטע וואכען וועלען מיר דערמאנען די ווייטערע, נעמליך:

מרדכי קוציק, טארנאפאלער חזן, שטעלט מיט זיך פאר אנ׳אידעאלען טיפ פון א חזן מיט ערודיציע און פערשטענדעניש פאר דער אויפגאבע, וועלכע לאזסט אויף איהם אלס ש״ץ און כאטש „ר׳שיסט״ נישט אין די „הויכע״ הימלען, איז אבער דער נוסח דאוונען פון עמת׳ע חזנישע קאליר.

דער שעדלעצער חזן שיפאזיטיס, הגם די שטימע זיינע איז נישט בעהויכט מיט א מעטאלענעם אבקלאנג, פארמאגט אבער אינטואיציע, ווייסט ווען „אריינצוזאגען״ דעם עולם. דאס דאווענען ביי איהם קומט פאר אין א לאנגזאמען טעמפא.

אינטערעסאנט ציצונעבען דאס ביים עולם איז נאך פארבליבען אין זכרון דער ווילנער חזן ראנטאל, איבערהויפט ביי די יונגע גוהארדיע, וועלכע דערמאנט איהם אפט. חזן ראנטאל איז דער יונגסטער לויט די יאהרען פון אלע ערנסט-גענומענע קאנדידאטען.

היוצא לנו מזה? ביי דער גאנצער פעראינטערעסירונג צום ענין חזנות און פראזדעס, וואס עס האבען שוין א בעדייטענדע צאהל חזנים באזוכט אונזער שטאט, שטעלט זיך די פראגע: צי וועט ווירקליך ראדאם האבען אין איהרע שוהל-מויערען דאס „גרויסע״ געווינס צו דער צופרידענהייט פון אלעמען און אויך פון די מבינים און פעדאנטען, וועלכע פאלען נישט אריין אין התפעלות פון צופעליגקייטען?

אשרי המאמין!..

משה רינגערמאכער.

דער בן = יחיד אין שטעטעל...

דערצעהלט פון א פראווינצער יוד

פון י. אבערזשאנעק

די הייניגע וואך קומט אין רעדאקציע א יוד. לויט זיין הולך, איז געווען שווער פעסטצושטעלען וואס ער איז, צי איז ער א „דייטש״, צי א חסידישער יוד. מחמת געטראגען האט ער א לאנגע, שווארצע בארד, ברילען אויפ׳ן שפיץ-נאז, און א שווארצען ווייכען קאפעלוש איבער די אויגען. צוקוקענדיג זיך נעהנטער, האט מען געקענט בעמערקען, אז דער קאפעלוש איז — א „רעפּזענטאנץ-קאפעלוש״, ד. ה. אז אינדערהיים, אין שטעדטיל, טראגט ער א היטעל, נאר אז ער פאהרט ארויס „אין דער וועלט״, טהוט ער אן דעם קאפעלוש. דאס האט מען געקענט בעמערקען פון דעם. וואס דער קאפעלוש האט זיך נישט געקענט געפינען קיין ארט אויף דעם יוד׳ס קאפ. ער האלט איהם אין איין ציהען, דער קאפעלוש האט נישט געפונען קיין תיקון, פונקט אזוי ווי דער בעל-ה׳קאפעליוש, דער יוד. הייסט עס, האט קיין תיקון נישט אויף גאט׳ס וועלט. ביידע, אי דער יוד, אי דער קאפעלוש קאנען זיך נעבעך קיין ארט נישט געפינען.

נעקומען איז דער יוד אין רעדאקציע זיך אן עצה-האלטען, איבערערעדען מיט גרויסשטאדטישע צייטונגס-מענשען וועגען זיין ביטערען גורל. מיר געבען איבער דאס ווארט דעם פראווינצער יוד, און הערט וואס דער יוד דערצעהלט:

— אין שטעדטעל ס. האבען אמאהל געוואוינט צוויי מנינים יודען. דערונטער א רב, א שוחט, א חזן, א מוהל, און אנדערע כלי-קודש. פערשטעהט זיך, אז די יודען זענען געווען איינגעטיילט אין פערשידענע פארטייען. ס׳זענען געווען: ציוניסטען, מזרחיסטען, ארטאדאקסען, פאלקיסטען און אנדערע פארטייען. די יונגנד ווידער איז אויך געווען איינגעטיילט אין פארטייען: בונדיסטען, פועלי ציוניסטען, רעוויזיאניסטען, א.אז.וו. די ציוניסטען האבען געקעמפפט מיט די ארטאדאקסען, די בונדיסטען מיט די רעוויזיאניסטען, די מזרח׳יסטען מיט די פועלי-ציוניסטען. יעדען שבת איז אין דער שוהל געווען ליהודים. מ׳האט געקעמפט ווי לייבען.

א חוץ די פאליטיש׳ע ארגאניזאציעס איז אין שטעטעל אויך געווען א פותרים-פעראיין, א האנדווערקער-קלוב און א ספארט-פאראיין.

— ווי איהר זעהט, איז אונזער שטעטעל ס. געווען א שטאט מיט שטעט צונלייך.

— פון וואס די יודען אין שטעטעל האבען געלעבט? פון דעם איינענעם וואס די ראדאמער יודען לעבען: — פון לופט!... אביסעל פון האנדעל, אביסעל פון מלאכה. פון מעקלעריי, פון שדכנות, ווייבער האבען געלעבט פון — פליאטקעס, מיידלעך האבען געלעבט... מיט דער האפענונג, צו כאפען א חתן. אין אלגעמיין איז מען זיבען מאל אין טאג געשטארבען פון הונגער און געמאכט א לעבען!...

אזוי איז עס געגאנגען ביז ס׳איז אויסגעבראכען א „פאלקס-צארן״. ביז מ׳האט זיך ארומגעזעהן, אז די יורען „פערכאפן דעם פוילישען האנדעל״. און זייט אונזערע „גוטע פריינט״ האבען גענומען זוכען אן „אפזאץ מארק״ פאר די יודען, האט מען אויך ביי אונז שטעטעל, גענומען „רוימען״. די ענדעקעס האבען זיך ארומגעזעהן, אז אין מיין שטעדטעל ס. זענען דא צופיעל יודען — פלוצים האט זיך בעוויזען א נייע צייטונג, וואס האט

גוט און פרום פאר גאט און פאר לייט

„ווינטער הילף" אין ראדאמער שטוב און חזנים אין שוהל.

און געקומען איז דער ווינטער, וואס האט גענומען צו פיהלען זיין ביטוקייט, זיין אומבארמהערציגקייט הונדערטער, הונדערטער אָרימע יודישע פאמיליעס אין אונזער שטאָדט. די אָרימע לייט וויסען, אַז ס'איז ווינטער אין לאַנד. זיי שפירען עס גוט, זייערע קאַלטע און הונגעריגע שטובען זענען שטומע עדות. די וואַסע, די דייכע, די פערמעגליכע ווייסען אויך, אַז ס'איז ווינטער. זיי האָבען נאָך זומער געוויסט, אַז ער קומט און זיי האָבען זיך צו איהם געגרייט און זיך בּאַוואָרנט מיט אַלעם נויטיגען, כדי נישט צופילען די קעלט און פרעסט. די, בייוועלכע ס'איז וואַרעם, ליכטיג, ווייסען אבער נישט, ווילען נישט וויסען, ווי אַזוי עס זעהען אויס היינט די אָרימע, געפרוירענע און הונגעריגע שטובען. זיי פרעגען צופאַל נישט פאַרוואָס מען אָרגאַניזירט נישט קיין ווינטער-הילף פאַר אָרימע יודען, וואו מען קומט, שפילט מען אין קאָרטען, אָדער מען טאַנצט. דאָ אַנ'עקע, דאָרט אַ דאַנסינג, אַ קאָנצערט, אָדער גלאַט אַזאַ פערברענגעניש אונטער די קלאַנגען פון מוזיק! אומעטום זענען זיי פול, אונזערע יודען סיי וואו מען זעהט זיי גערן, צי נישט, זיי מאַכען זיך וועניג דערפון, אָבער טויב און שטום זענען זיי פאַר דער גרויזאַמער נויט פון אײנענע ברידער.

די גמינע האָט וואָס אנ'אמת יאָ געמאַכט אַ קוילען-אַקציע, בעשטימענדיג צו דעם צוועק פונף הינדערט קערץ קוילען. אָבער וואָס זעהט זיך אָן אַ טראָפּען אין דעם גרויסען ים פון נויט און עלענד, אין וועלכען עס קורטשען זיך טויזענדער נפשות! אויף ווי לאַנג קענען דען קלעקען די פאַר קילאָ קוילען און ווי לאַנג קען דער אָרימאַן זיך אָבוואַרעמען מיט זיי? און בעסטען פאַל, ווען אין שטוב וועט ליכטיג אויס'ן קוימען, וואָס האָט ער דאַן צו קאָכען און צו עסען?

בלויז אַ קוילען - אַקציע—אָפּילו אין גרעסערען מאסשטאַב — איז נישט גענוגענד. אויסער קוילען דאַרף מען אויך געבען ברויט און אַנדערע נויטיגע לעבענס-מיטלען. עס דאַרף חוץ דעם געשאַפען ווערען, לכל הפחות אין די ווינטער חדשים, אַ בילינע קיך פאַר בכבודיגע און אינטעליגענטע אַרבייטסלאָזע מענשען.

די גמינע, האָבען מיר פריהער געזאָגט, האָט געטיילט קוילען. אָבער ס'איז אַ פראַגע, צי זי האָט געקענט און געמעגט עס טוהן. אין דער צייט, ווען זי בלייבט הינטערשטעליג מיט'ן אויסצאָהלען די פענסיעס פאַר די בעאַמטע, כלי - קודש עמעריטען און אַנד. איז דאָס געווען אַ שפרונג איבער די כיוחות. די צעהנדליגער פאַמיליעס, וואָס זענען אָנגעוויזען מיט זייער בירגע חיונה אויף דער גמינע, האָבען דאָס בעטראַכט, און מיט רעכט, אַלס גרויסע עוולה אויף זייער זייט. און ווירקליך קען מען דאָ שטאַרק צווייפלען, צי אַזאַ קוילען-אַקציע איז ראוי אָנגערופען צו ווערען אַלס דבר של צדקה. דאָס הייסט ניבזר נע'גנב'ט אַרימעלייט און אַוועקגענומען דאָס ביסען פון זייער מויל. לאָזען הונגערען מענשען און טיילען קוילען פאַר אַנדערע איז אפשר נישט אַזאַ גרויסע מצוה. מיט אָרימעלייט'ס געלד טיילט מען נישט קיין צדקה. די גמינע וואָס זיכער געהאַט דערביי אַ גוטע כונה, אָבער ס'איז שלעכט אויסגעפאַלען פאַר די, פאַר וועלכע זי האָט פּליכטען. עס איז נישט אַזאַ יושר — פון איין זייט טיילען קוילען און פון דער אַנדערער זייט לאָזען אַנוואַקסען פענסיעס און געהאַלטען פון אָרימע מענשען, וועלכע פיהלען נאָך אַליין גוט דעם טעם פון דחקות.

מיר פערשטעהען גאַנץ גוט, אַז די גמינע איז מחויב צו מאַכען אַ קוילען-אַקציע, אפילו אָרגאַניזירען אַ ווינטער-הילף אין בריי̇טערע ראַהמען, אָבער במה דברים אמורים, ווען זי האָט, ווען זי קען און ווען עס שטייגען איהרע מינימאַלסטע כוחות דערצו. אין די יעצטיגע שווערע בעדינגונגען אָבער, אין וועלכע די גמינע געפינט זיך, ווען די קאַרגע איינקונפטען קלעקען נישט פאַר בעלי-חוכית אַפילו, און ווען די טאַקס-צאָהלער מאַכען זיך פערגעסען, אַז עס עגזיסטירט נאָר אַ קהלה אין ראַדאָם, — אין אַזאַ צייט איז עס געווען אַ צו פיעל געוואַגטער שריט צו אַנגאַזשירען זיך אין קוילען אויף דער הוה אמינא, וואָס מ'וועט די בעאַמטע און אַנגעשטעלטע, עמעריטען און אינסטיטוציעס הייסען וואַרטען און דערווייל לאָזען זיי הונגערען און געפרוירען ווערען.

אין איצטיגען מאָמענט האָט עס געהערט צו דער שטאָט און נישט מיט בלויז קוילען יוצא זיין נאָר ווי מיר האָבען פריהער אָנגעמערקט, מאַכען אַ ווינטער-הילף אין בריי̇טערען זין פון וואָרט, מיט ברויט, מיט קאַרטאָפּעל וכדומה נאָך אַזעלכע לעבענס-מיטלען פון ערשטען געברויך. ראַדאָם קאָן זיך נאָך פערגינען אויף דעם און ס'וועלט נישט געווען קיין לאָך אין הימעל.

ס'האָט קיינער נישט געהאַט קיין מאָראַלישע רעכט צו פערלאַנגען פון דער גמינע זי זאָל דורכפיהרען אַ קוילען-אַקציע, אין דעם שווערען פינאַנסיעלען מצב, ווי זי געפינט זיך יעצט. אַזאַ פאָדערונג פון די שטאָרט וואָלט דאַן געווען בערעכטיגט, ווען אַלע ראַדאָמער יודען טראָגען אויף זיך דעם עול פון צרכי הצבור און צאָהלען ווענינגסטענס זייערע קהלה-בעשטייערונגען נאָרמאַל ווי געהעריג, נישט בעטענדיג ביי זיי, ווי זיי וואָלטען געשענקט אַ נדבה, אָדער פּענוצען געבען אַ סך פון זיי אַלע קונצען און מיטלען און ערשט צום סוף לאָזט זיך פון אַלעם אויס אַ בוידעם, ווייל יענע טראַכטען זיך: „כ'האָב נאָך צייט און לאָמיך זעהן, וואָס די גמינע קען מיר טוהן". מיט וואָסערע רעכט וואַרפען אָט די יודען אַלץ אַרויף אויף די גמינע, ווען אַליין זיצען זיי ביי זיך אין שטוב אין וואַרימקייט און ליכטיגקייט, נישט האָבענדיג זאָרגען אין זין, אַז ס'וואָלט אפשר אַ יושר געווען צו בעצאָהלען דער גמינע איהר חוב און זאָל זי קענען זיך אַ ריהר כוהן.

אצינד זענען אָט די יודען צופרידען די גמינע האָט געמאַכט אַ קוילען-אַקציע און די אָרימעלייט און בכבוד'נע פאַמיליעס וועלען שוין זיין בעזאָרגט מיט קוילען אויף אַ גאַנצען, גאַנציסטקען ווינטער. זייער געוויסען איז בערוהיגט. מ'וועט שוין נישט קומען צו זיי קלאַפּען אין די טהירען. זיי האָבען שוין די אָרימעלייט „בעזאָרגט" מיט קוילען, מיט ברויט, מיט קאַרטאָפעל מיט מעהל מיט פעטס, מיט צוקער און מיט אַלעם גוטען אויף אַ גאַנצען ווינטער. זיי קענען זיך שוין פערגינען, ווער אַ קאַרטל צו שפילען, ווער אויף אַ דאַנסינג (נישט וויכטיג דער צוועק) ווער אין צוקערניע גלאַט אַזוי געמיטליך פערברענגען ביי אַ שוואַרצע קאַווע און ווער געהן הערען אַ חזן אויף שבת.

און ראַדאָמער יודען מוז מען זאָגען, זענען טאַקע בעלנים צו הערען אַ נייעם חזן אויך. ס'האָט זיך פאַר זיי געמאַכט אַ לעבען. ס'גהעט אַ חזנים-קאָנקורס אָן די שוהל איז אין אַזאַ שבת קיין עין-הרע געפאַקט פון כתפללים, אין דעם אַלטען חזן-יאַפע האָט מען פערגעסען און קיינער ווייסט נישט, אַז ער איז קראַנק און האָט נישט מיט וואָס צו קורירען זיך. אָבגעדאַוונט ביים עמוד 25 יאָהר און זיך אַזוי אויסגעאַרבייט אין ראַדאָם, אַז נישט בלויז, וואָס ער האָט נישט מיט וואָס זיין קראַנקהייט צו היילען, נאָר ער האָט אפילו נישט מיט וואָס די נעזונטע פון זיין פאַמיליע מפרנס צו זיין. דער מענש איז אַ גר אָהן אַ קרוב און אָהן אַ פריינד און געהט אויס שטילערהייט.

יעדען שבת ווען ס'דאַוונט אַ חזן, קאָסט אַ שענע פאַר זלאָטעס. אַמאָהל 30 און אַמאָהל 50 זל. אויך. מיר האָבען נישט דאַגעגען; יודען ווילען נהנה זיין פון שעהן דאַוונען, זענען זיי מנדר נדרים ביים ליינען. ס'איז גאַנץ שעהן. איבעריגענס דאַרף מען דאָך די חזנים אומקעהרען זייערע רייזע-קאָסטען, אָבער דערפון איז נאָך אַלץ נישט געדרונגען, אַז אין אַלטען חזן, און דעם שטילען, אינטעליגענטען און קראַנקען מענש איז אַזוי רעכט צו פערגעסען און איהם לאָזען פשוט צאַנקען ווי אַ ליכט.

דאָס איז נאָך איין „יושר" פון די ראַדאָמער „יושר'ס" מיט וואָס היינטע יודען ווילען יוצא זיין פאַר גאָט און פאַר לייט.

א שטאָטישער.

בענומען שיטען פעך און שוועבעל אויף די פ'ער יודען. ס האָט זיך געמאַכט דאָס, וואָס אין אַנדערע שטעדט: באָיקאָט, פיקעטען און אַנדערע גוטע זאַכען. מיט יעדען טאָג, איז די צאָהל יודען געוואָרען קלענער, אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט ביז — ביז איך בין געבליבען אײנער אַליין. איין איינציגער יוד אין שטעדטעל. איך בין רב, שוחט, חזן און מוהל, איך פסק'ן מיר אַליין שאלות, כ'שפּכט מיר אַליין די עופות. שבת דאַווען איך אַליין פאַר'ן עמוד, און אַ מוהל בין איך אויך פאַר'ן „איינענעם געברויך"...

מיינע איהר דאָך אפשר, אַז די ענדעקעס האָבען אָבגעשטעלט די אַנטיסעמיטישע אַקציע? אַך, ווי פאַלט איהר דאָס אויף! יעדען טאָג שטעהט אַ פיקעטע פאַר מיין טיהר. יעדען טאָג אַנדערע פּנים'ער מיט גרינע לאַמפּאַפען אויף די אַרבעל, שרייען: „ניע קופּאַי אָו זשידאַ!"... אויף די פּאַרקאַנעס פלאַקאַטען מיט גרויסע קידוש-לבנה אותיות. „זשוד נאַש ווראָג". „סוואַי דאָ סוואָגאָ", די ענדעקישע צייטונג איז יעדען טאָג פיל מיט העץ-אַרטיקלען געגען די זשידעס פון שטעדטעל ס. עס קומען אַראָפּ רעפערענטען, יודען-קענער, האַלטען דרשות, קלעפּען אויף די מאַסען ווענען דער יודישער געפאַהר, וואָס בעדראָהט די קריסטליכע בעפעלקערונג פון שטעדטעל ס.

זיץ איך מיר אַזוי די טעג אין מיין קרעמעל מיט די ליידיגע פּאָליצעס, בעטראַכט דעם פיקעטניק מיט'ן גרינעם ליאַמפּאַס, די באָיקאָט-פלאַקאַטען און העץ-אַרטיקלען אין דער ענדעקישער צייטונג האָב איך מיך גענומען בעטראַכטען:

— רש"ע, וואָס טהוט זיך דאָזפאַר וועמען דאַרפען זיי די פיקעטניקעס? געגען וועמען זענען די באָיקאָט-פלאַקאַטען? געגען וועמען זענען די העץ-אַרטיקלען אין דער צייטונג? פאַר וועמען רעדען די „זנאַווצע סאַלמודו?" דאָס אַלץ צוליב מיר? צוליב מיר האַלט מען אויס אַ שטאָב פיקעטניקעס? צוליב מיר דריקט מען אַזעלכע גרויסע פלאַקאַטען? צוליב מיר האַלט מען אויס אַ צייטונג, מיט מאַשינען, מיט אַ זעצעריי, אַ דרוקעריי, מ'מאַכט קאַליע אַזויפיל פּאַפּיר און טינט? צוליב מיר זיצט אַ רעדאַקטאָר און מיטאַרבייטער, ברעכען זיך די רעדאַקטאָרסקע קעפּ (ענטשולדיגט פאַר'ן אויסדרוק: קעפּ!..) דאָס אַלץ ווערט געטוהן צוליב מיר? ניין, ס'איז נישט כדאי ס'איז באַכת אַן עוולה גדולה אַז צוליב מיר אַליין, זאָל אַזויפיל געלט געהן אין דר'ערד אַריין, צוליב מיר זאָלען „ליידען" אַזויפיל מענשען, צוליב מיר זאָלען די פיקעטניקעס פערשוואַרצט ווערען, צוליב מיר אַליין זאָל מען דרוקען פלאַקאַטען צוליב מיר אַליין זאָל מוזען ערשיינען אַ צייטונג, אויסהאַלטען אַ רעדאַקטאָר מיט אַ שטאָב מענשען שרייבערס, זעצערס, דרוקערס, ניין, איך בין נישט געערעכט עס מוז נעהמען אַ סוף!..

— אַזוי האָב איך געזאָגט צו מיר אַליין, און אַזוי טראַכטענדיג בין איך גלייך אַוועק צו אַ בעקאַנטען קריסטליכען בעל-עגלה:

— פּאַניע יאַניע — האָב איך געזאָגט-וויפיעל וועסטו ווילען פאַר אַפּפיהרען מיינע זאַכען צו דער באַהן?

האָט ר' יאַן אויפגעשטעלט אויף מיר אַ פּאָר אויגען:

— „אַ בּאַ צאָז"

— איך ציה מיך אַוועק פון דאַנען

— „צאַ זנאַציז" – האָט יאַן מיך אָנגעקוקט מיט אַ ביייזען בליק.

— יאָ. יאַן, איך האָב בּעשלאָסען! איך קען נישט צוזעהן, ווי די שטאָדט מאַטערט זיך צוליב מיר אויב איך זאָל פערבלייבען אין שטעדטעל, וועט די שטאָדט באַנקראָטירען. און דאָס אַלץ צוליב מיר איך בין דאָ אין דעם שטעדטעל געבוירען אוי ערצ:ינגען, איך בין געטריי דער שטאָט, און עס וואָלט געווען פון מיר אַ גרויסע אומרעכט, ווען די שטאָרט זאָל צוליב מיר ליידען. יאַנעק'ל קרוין, נעהם די זאַכען, און אַריאַזוד!...

נו, האָט זיך געמאַכט אַ בהלה אין שטעטעל. דעם זעלבען טאָג איז פאַרגעקומען אַ „וויעץ". ס'איז בעטראַכט געוואָרען די נייע געשאַפענע לאַגע. דער רעדאַקטאָר האָט געגעבען צו פאַרשטיין, אַז דאָס איז אַ נייע „יודישע קאָמבינאַציע". אַז דערמיט זענען די זשידעס אויסען צו פאַרשטאַרקען די אַרבייטסלאָזיגקייט ביי דער נישט יודישער בעפעלקערונג פון שטעטעל ס. אויב מ'זאָל דאָס דערלאָזען, וועלען די פּיקעטניקעס בלייבען אָהן אַ שטאַך אַרבייט.. די אַגיטאַטאָרען וועלען קענען רעדען צו דער וואַנט. די רעדאַקציע וועט זיך מוזען פערמאַכען. דער רעדאַקטאָר, די שרייבערס, זעצערס און דרוקערס וועלען פערלירען ס'ברויט – ס'פעלעשעל.. אויב מ'זאָל דעם יוד אַרויסלאָזען, וועט זיין פּאַסקודנע... זעהר פּאַסקודנע.

און ווייסט איהר, וואָס זיי האָבען בעשלאָסען? זיי האָבען בעשלאָסען, אַז איין יוד אין שטעטעל מוז בלייבען. פאַר קיין פּרייז מיך נישט אַרויסצולאָזען, און סאַמער וועל איך וועלען אַרויסכאַפּען זיך בגניבה זאָל מען מיך מיט געוואַלד איינהאַלטען.

איצט שטייט אַ שמירה פאַר מיין טיר, אַ נייע פּיקעטע, נישט ווענען נישט צוצולאָזען קיין קונים. נאָר – נישט אַרויסצולאָזען די זאַכען. מ'היט מיך אויף שרים און טרים, קיין אויג לאָזט מען נישט אַראָפּ פון מיר.

און וואָס טוען די ענדעקעס? זיי האָלסען אָב וויעצען, רופען צו באָיקאָט, נייע פלאַקאַטען מיט קידוש לבנה - אותיות: „זשיד נאַש ווראָג", „ניע קופּאַי אָו „זשידאַ". „סוואַי דאָ סוואָגאָ". די ענדעקישע צייטונג דערשיינט נאָרמאַל. שיט פעך און שוועבעל אויף די זשידעס וואָס האָבען פאַרפלייצט ס. די אַקציע גייט מיט נאָך מעהר ברען ווי פריהער.

— נו, בין איך געקומען אַהער, קיין ראַדאָם, אַן עצה האַלטען מיט קלוגע מענשען...

— יודען, גיט מיר אַן עצה, ווי אַזוי קומט מען אַרויס פון דער שטעטעל ס.? איך קען דאָך נישט צוזעהן, ווי צוליב מיר אַליין גייט אַזויפיל געלט אין דר'ערד אַריין... פאַרוואָס זאָל אַ שטאָט ליידען צוליב מיר אַליין.. יודען, גיט אַן עצה!..

דער רב און זיינע צוויי טעכטער

א יוד. טראגעדיע פון נאצי-דייטשלאנד

פון ה. לאנג

2

דער רב האט אנגעהויבען ערקלערען דער פאמיליע, וועלכע איז געשטאנען ארום איהם, וואס ס'מאכט איהם צו זיין אזוי אויפגעלעגט. ער האט איצט זיך צורעדט מיט א בעזונדער געפיהל. א יוד איצט אין דייטשלאנד איז די עלענדסטע בעשעפעניש אויף גאטס ערד. די גאסען קאכען און רוישען אזוי ווי אמאהל און דער יוד איז א בעזייטיגטער, דער יוד געהט ארום אזוי ווי אין א שטייג און ס'איז נאך שווערער דערמיט, וואס די פערצווימונג איז אין די געדאנקען. א אמת'ע געטא וואלט שוין געווען בעסער מ'ווייסט קיינמאל נישט אויף דער גאס צי מ'מעג אפשטעלען א בעקנאטען, וועלכער איז נישט קיין יוד. בעקאנטע, שכנים, מיט וועמען מ'איז אמאל געווען אזוי איינגעקאכט, האבען איצט מורא אפילו א קוק צו טוהן, ס'טראכט זיך: אפשר איז שוין ביי אלעמען דא תאס צו אונז, ווארום מ'זעהט דאך: פון אלע פענסטער, פון אלע געשעפטען, אויף אלע גאסן שרייען די מעלדונגען: „יודען נישט געווינשען" און „יודען אונזער אומגליק" און די ווערטער פאלען ווי שפיזען, ווי מעסערס און קיינער נעמט זיך נישט אן, קיינער פערטיידיגט נישט. אזוי פרעמד אין די גאס און אזוי איינזאם אין שטאט, אז ווען מ'דערזעהט די היים, געהט אויף א ליכט אין הארצען. די היים, אך ווי גוט ס'איז די היים, דא מיט אייך פאמיליע מיינע, קינדער מיינע, האט דער רב אויסגעפיהרט. די פרוי זיינע האט זיך צוויינט.

די עלטערע טאכטער, עלא, האט זיך אויך צווויינט און איז א זאג געטוהן וועגן דעם בעזוך אין הויז פון א שטורעם-טרופער פון דער געהיים פאליציי.

א ווילע איז דער רב געבליבען שטעהן מיט אויפגעריסענע אויגען, ווי אט וואלטען די אויגען זיך ארויסגעריסען פון קאפ, אבער ער איז באלד געקומען צו זיך, זאגענדיג, אז ער האט קיין מורא נישט, און אז, קיינער דארף קיין מורא נישט האבען, ס'וועט גארנישט זיין, ער וועט אריבערגעהן הערען וואס מ'וויל פון איהם און דערמיט וועט זיך עס ענדיגען. נאך אלעמען איז ער דאך א רב, א ראבינער אין שטארט א כך יאהרען, וואס קאן מען צו איהם האבען? ס'איז קיין זאך געגען איהם נישטא. ווארשיינליך וויל מען פון איהם א ערקלערונג איבער עפעס, אפשר טאקע איבער דעם, וואס א סך מענשען קלויבען זיך היינט צו נעהן צו דער באהן ארויסבעגלייטען די קינדער קיין פאלעסטינא און דער רב האט פערענדיגט, אז פרידעס אפרייזע טאר נישט ווערען אפגעשטעלט, זי מוז היינט אפפארען. א, דאס מוז געשעהן — האט ער עטליכע מאל אויסגערופען.

ער האט א ריף געטהון פרידאן צו געבען א שפאציר מיט איהם, זאל זי איהם בעגלייטען צו דער אנגעגעבענער אדרעס פון דער געהיים פאליציי.

אויף דער גאס האט דער רב גערעדט צו זיין יונגער טאכטער א סך אנדערש ווי אין דער היים. חער ווייסט וואס ס'קאן זיך מאכען, אפשר וועט מען איהם טאקע פערהאלטען, נעמען איהם אין ארעסט. אז מ'געהט אויף אזעלכע ערטער ווייסט מען קיינמאל נישט צי מ'קומט צוריק, אבער זי מוז געדענקען. האט ער איהר ווידער געזאגט. אז קיין זאך טאר איהר נישט זיין אין יוסנ פון איהר אפרייזע. איהר פארען טאר נישט אפגעלייגט ווערען און זי איז דאך א קלוגע. וועט זי שוין וויסען ווי אזוי דאס צו ערקלערען דער מוטער, טאמער וועט ער נאך נישט זיין צוריק בעת זי וועט דארפען געהן מיט די אפפארענדע קינדער צו דער באהן.

די יונגע פרידא האט זיך געשטיקט אין א געוויין, ווען דער פאטער האט אזוי גערעדט צו איר, אבער ארויסגעוויזען האט זי נישט, פארקערט, זי האט ארויסגעוויזען שטארקייט, מוט און כאראקטער און געזאגט דעם פאטער, אז זי גלויבט מיט'ן גאנצען הארצען, אז ער וועט באלד זיין צוריק אין דער היים, אוי, אז טאקי ער וועט זי פיהרען צו דער באהן.

ער האט איהר געגעבען א עצה, אז אויב ער וועט נישט אהיימקומען, זאל זי זיך פארשטענדיגען מיט דער מוטער און מיט דער שוועסטער, עלא, אפשר דארף מען אביסעל ענדערן איהר רייזע פלאן, אגשטאט צו פאהרען גלייך קיין פאלעסטינא, אפשר זאל זי זיך פערהאלטען אויף א קורצע צייט ביי די קרובים, וואס זיי האבען אין פאריז, סיי ווי וועט דאך איהר אויסקומען צו זיין אין פראנקרייך, אבער אפפאהרען הייגט מוז זי.

פאטער און טאכטער האבען זיך צושיידט ביי א רוג גאס, וואס האט געפיהרט צו א קייט געביידעס מיט א הויף, ווו ס'איז אמאהל געווען א שפיטאל און איצט איז דארט די קווארטיר פון דער געהיים-פאליציי. פון א סך ארומיגע הייזער האבען אראפגעפלאטערט נאציישע פאנען און אויף די טראטואַרען ארום די פאנען האבען זיך ארומגעדרייט אלערליי נאצי-גרופען. שטורם-טרופערס, ברוינע העמדער, לעדערנער פאסען, ארעם-בענדער מיט האקען-קרייצען, הארטע מיליטער-שטיוועל, רעוואלווערען. דער רב האט זיך א בויג געטון צו זיין יונגע טאכטער, איהר א קוש געטון אין קאפ און געזאגט:

— גיי אהיים, זאג די מאמען זי זאל נישט וויינען, קום איך נישט באלד צוריק, ווייסט זי וואו איך בין, זאג איהר זי זאל צינדען ליכט און דיך פיהרען צו דער באהן.

פרידא האט אריינגעקוקט דעם פאטער אין פנים מיט זיינע גרויסע אומעטיגע אויגען און רונד געשוירענער באַרד, שוין האלב גרוי און נאכדעם האט זי איהם נאכגעקוקט ווי זיין הויכע געשטאלט פארשווינדט און זי האט זיך שנעל געיאגט אהיים.

זי האט געטרייסט די מוטער, פארזיכערט איהר, אז זי וויסט, אז אט אט וועט דער פאטער זיין צוריק. און קומט ער נישט צו דער צייט פון איר רייזע, וועט ער זיכער זיין צוריק אין אווענט. עלאן אבער, דער שוועסטער, האט זי געזאגט דעם אמת וואס מ'האט געקאנט ארויסנעמען פון פאטערס רייד, אז ס'איז טאקי נישט צו גלויבען, אז ער זאל באלד צוריקקומען.

בייזע שוועסטערן האבען זיך געסוד'עט און זיך פערקליבען אין א צימער די מוטער זאל זיי נישט זעהן און זיי האבען זיך ארומגענומען און געוויינט.

ס'איז געווארען טונקעל. די מוטער האט ארויסגעקוקט דורכן פענסטער, אפשר וועט זי זען דעם מאנט אנקומען און זי האט זיך געזעצט ביי דער טיר פון שטוב צו זיין גרייט צו עפענען פאר איהם די טיר, די קינדער האבען איר נאכגעקוקט.

די מוטער האט זיך א הויב געטון מיט אימפעט:

– ני, גוט, פרידא, כוועל טון ווי דער פאטער האט געהייסען, כוועל בענשען ליכט און דיך נעמען צו דער באַן.

און צו דער עלטערער טאכטער האט זי געזאגט.

– דו, עלא, וועסט נישט גיין צו דער באן, קוש דיין שוועסטער, נעם אפשייד פון איר און גיי דארט וואו דער פאטער איז, איך וועל פרידאן אפפירן צו דער באן און אויך אהין קומען.

עלא האט געטוליעט פרידאן צו זיך. די מוטער האט גענומען די שבתדיגע לייכטער צום טיש און אנגעהויבען צינדען די ליכט, די קינדער האבן זיך צוחיינט אויף א קול און די מוטער איז געשמאגען מיטן קאפ פארטוליעט אין די הענד און מיט א פארשטיקט געוויין האט זי זיך לאנגזאם געשאקעלט איבער די אנגעצונדענע שבת-ליכט

(צווייטער קאפיטעל)

א נאכט א בייזער חיסטער חלום

א מוראדיגע נאכט האט זיך אראפגעלאזט אויף די קעפ פון דעם רב'ס גאנצע פאמיליע.

זי האט זיך אנגעהויבען די נאכט, מיט'ן אפשייר פון דעם רב'ס יונגע טאכטער, פרידא, בעת די מוטער האט זי געגומען צו דער באהן אפצופאהרען קיין פאלעסטינא מיט דער גאנצער גרופע קינדער פון שטאט, אהן דעם פאטער דערביי און אהן דער טאכטער עלא, וועלכע איז געלאפען זעהן וואס עס איז געווארען מיט'ן פאטער אין דער געהיים פאליציי.

אויפ'ן וואקזאל האט זיך גע'רעש'ט, מיט א קאך פון מענשען אויף אלע זייטען, ווען די יודישע פאמיליעס האבען יענעם פרייטאג צו נאכט'ס געבראכט אהין זייערע קינדער. זינט דאס לאנד האט אנגעהויבן פילען די נייע ממשלה, איז אזוי ווי א שטענדיגער געלויף פון גאנצן דייטשען פאלק. עס קומט אויס ידי אלע האלטען כסדר זיך געיאגט פון באהן צו באהן, פון שטאט צו שטאט אלעמען חייזט זיך אויס, אז אנדערשוואו וועט זיין בעסער, לייכטער. האבען אויפ'ן וואקזאל זיך באוועגט מענטשען פון אלע דייטשע פראווינצען, פון וואס דער געדראנג איז געווארען אלץ גרעסער, אלץ שרייענדיגער. פלוצלינג האט דער געדראנג זיך אפגעשטעלט, ס'האט זיך דערהערט א הילכינער געשריי, וואס האט אפגעקלונגען איבער'ן גאנצען וואקזאל.

דער געשריי פאר וועלכן מען בלייבט שטעהן פערציטערטע אין דייטשלאנד און, צי מען וויל עס טון, צי נישט, שטרעקט מען גלייך אויס א האנט אין א סאלוט—דער נאצי סאלוט אלס אן אפ-ענטפער אויפן געשריי—„הייל היטלער!"...

דאס האבען גרופעס שטורעם-טרופּס דורכגעפיהרט א דעמאנסטראציע אין דעם וואקזאל טאקע דערפאר, ווייל זיי האבען געוואוסט, אז דארט וועלען זיין א סך יודען.

די יודישע פאמיליעס, וואס האבען געבראכט אהין זייערע אפרייזענדע קינדער און אלע יודען, וועלכע זענען געקומען ארויסבעגלייטען די קינדער, האבען זיך צעווארפען אין ווינקלען, ווי זיך צו פארהיטען פון א פלוצלינג-אנגעפאלענעם בייזען שטורעם. און כדי זיי צו שטעכען, די יודען, זיי ווצה-צו טון, זיי זאלען זיין נאך מעהר פערציטערט און דערביי שפירען ווי ווערים וואלטען געגומען קריכען אויף זייערע לייבער, האבען עטליכע שטורעם-טרופּערס זיך אויפגעקלאפען איבער'ן וואקזאל מיט צייטונגען אין די הענט זיי צו פארקויפען, די אלע מינים צייטונגען, וואס דרוקען אלראס ביין אויף יודען מיט גרויסע מיאוסע קאריקאטורען פון יודען — בילדער ווי יודען מיט לאנגע בערד פערנחאלטיגען דייטשע פרויען, און ווי יודען מיט פעטע ליפען האלטען א נאקעדיג דייטש קינד צוגעלעגט אויף א טיש און זויגען דאס בלוט פון קינד'ס קערפער.

דעם רב'ס פרוי איז געשטאנען אין א ווינקעלע מיט איהר יונגע טאכטער פרידא ביי דער האנט. ביידע צושראקענע, און מיט'ן גרויסען חרבן אין זייערע הערצער איבער דעם, וואס דער פאטער איז נישטא, איז פארהאלטען געווארען פון דער געהיים פאליציי.

— „הייל היטלער!" — האבען געקלונגען געשרייען איבערן וואקזאל ארום די צושראקענע יודן. אבער די געשרייען זענען פארקלונגען געווארען, און מיט די לעצטע אפהילכענדע געשרייען איז דער געדראנג אויפ'ן וואקזאל ווידער אוועק מיט אן אימפעט.

די יודען האבען זיך א לאז געטון צום פלאטפארם, אויף וועלכער דער צוג וואס האט געזאלט נעהמען די קינדער, האט געדראפעט באלד אנקומען. משפחות האבען זיך געווענדעט צום רב'ס פרוי מיט פראגען: איז גאר דער רב נישטא? וועט ער דען נישט פארשפעטיגען דעם צוג?... און באקאנטע האבען ביי פרידאן געפרעגט: וואו איז די שוועסטער עלא?..

אזעלכע פראגעס זענען פאר דעם רב'ס פרוי און יונגע טאכטער געווען ווי זאלץ אויף זייערע צוחאונדערטע הערצער, הגם די, וועלכע האבען געשטעלט די פראגעס, האבען געמיינט גוט, דאס בעסטע, ווארום ס'איז דאך א צייט, וואס אלע יודען פון דייטשלאנד מוזען זיך פיהלען ווי איין משפחה, איין געשלאגענע צומאטערטע משפחה. און דערצו איז דאך עס געווען דער רב, און דער רב איז אלעמענס. פארוואס איז דער רב נישטא?

פארזעצונג קומט

4 ארעסטאנטען אנטלאפען פון ארעסט.

אין ארעסט אין שטעטעל וואלאנאוו זענען געווען פערשלאסען די 4 איינוואוינער פון קאוואלע: יאן קאטשאר, יאן אוואשערעק, סטאניסלאוו שיצקאנסקי און פראנציששעק קאליטא.

די „געסט" האט אבער נישט געשמעקט דאס זיצען אין ארעסט און ווען דער וועכטער האט נישט גענוג אכטונג געגעבען אויף זיי, האבען אלע 4 געמאכט „ויברח". דער וועכטער גיבאלא האט זיך געלאזט יאגען נאך דעם געפערליכסטען פון זיי יאן קאטשאר, אבער קאטשאר האט איהם דערלאנגט מיט א שטיין אין קאפ אריין און איהם שטארק צעבלוטיגט. ערשט די פויערים פון קאוואלע האבען איהם צונעהאלפען און ס'איז געלונגען די 4 ארעסטאנטען צו כאפען און זיי צוריק איינצוזעצ'ענען אין ארעסט. היות קאטשאר איז געווען א גרויסער אוואנטוריסט, האט מען איהם איבערגעזעצט אין ראדאמער תפיסה אריין.

אויפ'ן פראצעס אין ראדאמער קרייז־געריכט האבען די 4 „זיידענע" יונגעלייט זיך מודה געווען, או זיי זענען טאקע אנטלאפען, אבער דאס האבען זיי געטוהן דערפאר, ווייל אין ארעסט איז געווען קאלט, און מען האט זיי נישט געגעבען צו עסען. קאטשאר האט געלייקענט, אז ער האט דעם וועכטער גיבאלא צערשלאגען. לויט די עדות זענען די 4 חברה־לייט נישט געווען אזעלכע לעמעשקעס, ווי זיי האבען זיך געמאכט.

דאס געריכט האט פערארטיילט: יאן קאטשאר'ען אויף 1 יאהר תפיסה, אוואשערעקען, קאליטא און שיצקאנסקי אויף 6 חדשים ארעסט, אפליינענדיג די לעצטע 3 דעם ארעסט אויף 2 יאהר.

קאטשאר איז א געשמידטער אין קייטען אפגעפיהרט געווארן אין ראדאמער תפיסה.

אלגעמיינע פארבערייטונג פון דער באפעלקערונג צו פערטיידיגען זיך געגען פליה־איבערפאלען.

אין אלע שטעדט פון דער קעלצער וואיעוואדסטווא ווערען זיינט א געוויסע צייט אויסגעבילדעט מענשען אלס קאמענדאנטען פון די הייזער, וועלכע דארפען לערנען די איינוואוינער ווי אזוי זיך אויסצוהיטען פון גאז־אטאקעס אין דער לופט אין פאל פון א מלחמה.

מיט די דאזיגע איבונגען פירט אן די ליגע פון לופט־פערטיידיגונג און געגען גאז־אנפאלען (ל. א. פ. פ.)

„לאפ" האט אין די פריהעריגע יאהרען צונויפגעזאמעלט אלע נויטיגע געגענשטאנדען צו איבונג'ס־צוועקען און אויסגעבילדעט קאדרען אינסטרוקטארען, וועלכע ווערען יעצט אויסגענוצט פאר דער אלגעמיינער לעהרע אויף דעם געביעט.

מען ס'האט זיך ענדיגען די אויסבילדונג פון קאמענדאנטען אין די הייזער־בלאקען, וועט זיך אנהויבען א צווייטער עטאפ פון פארבערייטען די באפעלקערונג צו א זעלבסט־פערטיידיגונג געגען גאז.

■■■■■

פאריזער פרוי זוכט איהר שוועסטער אין ראדאם.

די פרוי חנה שפיצאק פון פאריז וויל וויסען דעם אדרעס פון איהר שוועסטער שפיזאק אין ראדאם. זי וויל איהר שיקען שטיצע, אבער זי ווייסט נישט איהר אדרעס.

די פעראינטערעסירטע קען זיך מעלדען צום ה' רוד מענדעל פעריל פאשא 10.

ארץ־ישראל באל

די פרויען־ארגאניזאציע „וויזא" ארדענט איין מארגען שבת־צונאכטס א שעגעם ארץ־ישראל באל אין סאאלע „ראזוכאוסקי".

עס ווערען געמאכט אינטענסיווע פארבערייטונגען דער באל זאל ארויסקומען אימפאזאנט, כדי ער זאל צוברענגען דעם ברייטערען עולם אנטייל צו נעמען.

גראנדיעזע טרויער־אקאדעמיע.

צו דער 15־טער יאהרצייט פון ד״ר מאקס נארדוי ז״ל.

קאמוניקאט.

דורך דער איניציאטיווע פון „קרן תל־חי" קאמיטעט איז שבת, דעם 15־טען יאנואר ה. י. פארגעקומען אין אייגענעם לאקאל מאניושקא 19 א טרויער אקאדעמיע געווידמעט די 15־טע יאהרצייט פון ד״ר מאקס נארדוי ז״ל. ביי א פול געפאקטען זאהל עפענט די פערזאמלונג דער דעלעגאט פון ק. ת. ח. צענטראלע און פוילען ח' יצחק פרייליך און לאדענט איין אין פרעזידיום ח״ח נפתלי נוכמאן (בית ר) און אלקנה מארגען (מסדר). דאן מאכט דער איינגענער כאר א „אל מלא רחמים" און דערנאך פאנגט אן זיין גייסטרייכען רעפעראט דער ח' פארזיצענדער י. פרייליך א. ד. ט. „ציוניזם מיט נארדוי" און „ציוניזם" אהן נארדוי", אין וועלכע ער גיט א גענויע אפשאצונג איבער די לייסטונגען פון מאקס נארדוי פאר'ן פארווירקליכונג פון זיין — און הערצל ציוניזם. דאן רעדען די ח״ח א מארגען (מפקד מסדה) און יחיאל פוטערמאן (את המפקדת בית״ר).

דער סאלאנספולער רעציטאטאר ח' נפתלי מינצבערג רעציטירט „דאס לעצטע ווארט" (נביאיש) פון ח. נ. ביאליק פאר וועלכען ער ווערט באשאנקען מיט לאנגדויערענדע א פלאריסמענטען. און נאך די שלוס־רעדע פון פארזיצער אין וועלכע ער רופט די אנוועזענדע צו מיטהעלפע ארבייט פאר'ן הע״צל־נארדוי ציוניזם ווערט די אקאדעמיע געשלאסען מיט געזאנג פון התקוה און בשוב ד'.

קורסען פאר ארבייטסלאזע.

דער וואיעוואדישער ארבייט'ס־פאנד אין קעלץ איז מודיע, אז דאס מיניסטעריום פאר האנדעל און אינדוסטריע ארגאניזירט דערגענצונג'ס קורסען פאר ארבייטסלאזע מעטאלארבייטער (שלאסערס), טאקאזשעס, סטאלארעס א. ד. גל.

די לערן־צייט אויף די קורסען וועט אנהאלטען 11 מאנאטען, צו 28 שעה, וועכענטליך. די קורסען נעמען ארום טעארעטישע פארטראגען און פראקטישע לערע אין די ווארשטאטען.

די באדינגונגען פון אויפגענומען ווערען אויף די קורסען זענען: נישט עלטער פון 33 יאהר. האבען געענדיגט 6 קלאסען אלגעמיינע שולע, געזעלען־דיפלאם און א יעהרליכע פראקטיק און אנ'אינדוסטריעלען אנשטאלט, אדער 6 קלאסען אלגעמיינע שולע און 5 יאהר פראקטיק.

פערזענליכע און שריפטליכע מעלדונגען נעמען אן: די געזעלשאפט פון טעכנישע קורסען — דאמבראווא־גורנישע און די ראדאמער געזעלשאפט פון טעכנישע־קורסען ביז'ן 25 פעברואר ה. י.

די באטייליגטע אין די קורסען וועלען בעקומען א טעגליכע פרעמיע פון 120 זל, און אין נויטיגען פאל אומזיסטע איינארדנונג און אויסהאלטונג אין נאכט, אדער אנ'עקוויוואלענט אין דער סימע פון 1 זל. טעגליך.

אזוי לויטעט די אינפארמאציע פון ביורא פון ארבייט'ס־פאנד. חוץ די געברענגטע פרטים, ווערט דארט בכלל נישט דערמאנט מיט א ווארט, אז מ'זאל מיינען, אז יידען וועלען נישט קענען געניסען פון די קורסען אויף די אויסגערעכענטע באדינגונגען. סונדערסטווען ביי די היינטיגע שטימונגען, וועקט א ספק, צי אויך יודען וועלען דערצו זוכה זיין.

און אויב יא, איז אדרבא ואדרבא, ווייל מעגליך, אז ס'וואלטען זיך אויסגענוצט יודישע קאנדידאטען וואס באזיצען די דערמאנטע קוואליפיקאציעס.

פון דער סדרה — יתרו.

פ. בושאצקי.

וישמע יתרו כהן מדין...

רש״י זאגט: „יתרו שבע שמות נקראו לו" – יתרו האט געהאט זיבען נעמען. פאר וואס אייגענטליך האט ער זיך אנגערופען מיט אזוי פיעל נעמען, און פאר וואס פונקט זיבען?

דער תירוץ איז: ווייל ער האט געהאט זיבען טעכטער, ווי דער פסוק פערצעהלט „ולכהן מדין שבע בנות", און ביי יעדעס מאל, וואס ער האט חתונה געמאכט איינע האט ער געמוזט באנקראטירען און איבערשרייבען זיין הויז אויף צו'אנדער נאמען... כנהוג. ווייל ביי חתונה מאכען א טאכטער, מוז זיך א פאטער שטעלען בדיל־הדל און בלייבען באנקראט.

דערמיט קאן רעכט ווערען די גמרא אין כתובות ט״ז: „תנו רבנן. כיצד מרקדין לפני הכלה? בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא, ובית הלל אומרים כלה נאה וחסידה". אייגענטליך איז דאך קשה: די גמרא פרעגט דאך: כיצד מרקדין לפני הכלה – ווי טאנצט מען פאר א כלה, האט געבריכט צו זיין דער ענטפער: מ'טאנצט א פאלקע, אדער א מאזורקע, אדער א קאזאקעל, פאר וואס זאגט עפעס די גמרא וואס פאר א שבח מ'דארף זאגען דער כלה? די פראגע איז נישט: „כיצד אומרים", נאר — „כיצד מרקדין"?

נאר מ'דארף טאקי נעמען אין אכט ווי עס קומט אן חתונה מאכען א טאכטער, איבערהויפט ביי אונז יודען היינט אין גלות: דער טאטע פערשולדיגט זיך, ער „פערוועקסעלט" זיך אזוי, אז צעהן יאהר נאכדעם קאן ער צו זיך נישט קומען. אזא פאטער זאגט: די טאכטער מיינע איז ערגער פאר דעם ערגסטען גזלן. ווארום א גזלן יועז ער נעמט צו מיין געלד, און ווען אפילו ער נעהמט מיר דאס לעבען נעמען, לאזט ער מיר כאטש אויסוויינען זיך, ווידוי זאגען. די טאכטער אבער, זי מאכט מיר ארים־אביון מיט איהר אויסשטאטונג און הייסט מיך נאך אנטוהן די שבת'דיגע קאפאטע און גיהן א טענצעל, זי לאזט מיר אפילו נישט אויסוויינען.

אזא פערביטערטער פאטער פרעגט נעבעך: כיצד מרקדין לפני הכלה? -- ווי קען זיך ביי מיר גאך די פיס הויבען, נאך אזא גזלנ'שען א בערפאל, צוגעהן גאר טאנצען?

אויף דעם ענטפערט בית שמאי: „כלה כמות שהיא" — ד״ה וועמען ס'איז א נס געשעהן און מ'נעמט די טאכטער זיינע „ווי זי שטעהט־און געהט", מ'פאדערט נישט פון איהם קיין נדן, קיין רייכער אויסשטאט — ער מעג טאנצען! און בית הלל זאגט: „כלה נאה וחסידה" — איז דער פשט: אויב די כלה איז א פיין ארענטליך קינד און א פרומע גוטע נשמה, האט זי דאך חן אויפ'ן טאטען און מאכט איהם נישט דעם כויס; פערלאנגט נישט פון פאטער אנ'אויסשטאטונג איבער זיינע כוחות, — אזא פאטער מעג אויך טאנצען...

מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב וגו'...

די חול זאגן: „בזמן שהחכם יושב ודורש וכל העם שומעין לו, הקב״ה מוחל להם כל עונותיהם" — פון דעם דאזיגען מאמר וויזט זיך ארויס, אז פארצייטען איז געווען דער מנהג, דאס א בעל־דרשן האט גע'דרש'נט זיצענדיג. פאר וואס זשע איז היינט דער מנהג אנדערש: דער בעל דרש'ער שטעהט און דרש'ענט שטעהענדיגז האט איינער א וויצלינג געגעבען אזא ענטפער:

– פארצייטען פלעגט א בעל־דרש'ער זאגען דורכאויס אייגענס, אייגענע געדאנקען, אייגענע חידושים, נו, איז ער מיט רעכט געזעסען און גע'דרש'ענט. היינט אבער, אז אלץ, וואס דער בעל־דרש'ער זאגט, שטעהט עס שוין לאנג און ספרים, איז דאך נישט קיין דרך־ארץ אז די דרשה זאל „שטעהן" און ער, דער גראמאפאן, וואס זאגט נאר איבער דאס, וואס אין די ספרים שטעהט, — ער זאל זיצען!...

ולא תעלה במעלות על מזבחי...

רבי עקיבא איגר ז״ל האט אין זיין ציוואה אנגעוויזען, אז מ'זאל אים נישט אנשרייבען קיין טיטול אויף זיין מצבה, נישט מעהר ווי דעם איינציגען ווארט „הרב". דער בית־הקברות – האט ער געשריבען — איז דער פרוזדור, דער קארידאר, וואס פיהרט צום עולם האמת און מ'דארף נישט מיטפירען די שקרים און חניפות פון דער וועלט דארט אהין, „ולא תעלה במעלות על מזבחי"...

געשאסען אויפ'ן יודישען אינדוסטריעלער מענדעל הארוויטש

אנפאלער א געקינדיגטער ארבייטער פון זיין פאבריק.

מאנטאג אויגער האלב עלף אין דער פריה איז אויסגעפירט געווארען אנ'אנפאל אויפ'ן יודישען אינדוסטריעלער פון אייזען-גאס, מענדעל הארוויטש.

ה' הארוויטש איז געגאנגען מיט זיין איידעם אין דער פאבריק אריין, וואס געפינט זיך אויף דער קאזשעניעצקא גאס. ווען זיי זענען געגאנגען אויף דער פיגראצקיעגא האבען זיך דערהערט פון דער נאהענט דריי שאסען פון א רעוואלווער, פון וועלכען די קוילען זענען געווען געציעלט צו הורוויטשען.

הורוויטש איז לייכט פערוואונדעט געווארען.

ווי ס'האט זיך ארויסגעוויזען איז דער אנפאלער געווען דער געקינדיקטער ארבייטער סטעלמאשינסקי.

סטעלמאשינסקי איז מיט א פאר טעג צוריק אבגעזאגט געווארען פון הורוויטשעס פאבריק און דאס האט ער געוואלט טוהן צוליב נקמה. דער שיסער איז באלד ארעסטירט געווארען.

נאכ'ן ערטיילען די ערשטע מעדיצינישע הילף, איז הורוויטש אבגעפיהרט געווארען אהיים.

הארוויטש איז א מיט-שותף פון דער אייזען-גאס-פאבריק אויף קאזשעניעצקא גאס. ער איז דער טעכנישער לייטער פון דער פאבריק.

ווי מען גיבט איבער, זענען די שאסען אבגעגעבען געווארען פון הינטען אין די פּליצעס און דאס גליק איז בעשען דאס, וואס הארוויטש האט געטראגען א פוטער וואס האט געשטערט די קוילען טיפער אריינצודרינגען.

יודישע הויז אייגענטימערין בעשולדיגט אין בעליידיגען א בוי-קאנטראלער פון מאגיסטראט.

אין דער ערשטע אינסטאנץ פעראורטיילט, אין דער צווייטער — בעפרייט.

צו דער יודישער הויז-אייגענטימערין אויף סלאוואצקיעגא, רבקה בוים, איז אין דיענסט-אנגעלעגענהייטען געקומען דער בוי-קאנטראלער פון ראדאמער מאגיסטראט, מיזגאלא. דער קאנטראלער האט איהר געמאכט גרויסע שוועריגקייטען אין הויז און דעריבער האט זי זיך בעקלאגט, אז ער איז צו שטרענג.

מיזגאלא איז נאך דעם וויזיט אוועק אין מאגיסטראט און בעליינט א מעלדונג, אז פרוי בוים האט איהם געזאגט, אז דער צווייטער קאנטראלער, טשערווינסקי, איז א מילדערער און ווען זי גיט יענעם א ביסעל בראנפען צו טרינקען קען מען שוין מיט איהם אלץ מאכען.

די שטאדט-פערוואלטונג האט פון דעם געמאכט א געשרייך און די פרוי בוים איינגעקלאגט אין שטאדט-געריכט פאר בעליידיגען דעם מאגיסטראט-קאנטראלער טשערווינסקי. די בעשולדיגטע איז פערטיידיגט געווארען דורך אדוו. פעניגשטיין און איז דורך דעם שטאדט געריכט פעראורטיילט געווארן אויף 2 וואכען אומבעדינגטען ארעסט.

פרוי בוים האט אריינגעטראגן אנ'אפעלאציע און מיט עטליכע טעג צוריק האט דער אפעלאציאנ'ס-געריכט ביים היגען קרייז-געריכט בעהאנדעלט דעם פראצעס. דאס מאהל איז איהר פערטיידיגער געוועזען אדוו. טאוב. וועלכער האט אויפגעוויזען, אז די בעשולדיגטע, ווען זי וואלט געגעבען בראנפען טשערווינסקי, און איהם איבערגעקויפט, וואלט זי זיך נישט געריהמט דערמיט פאר א צווייטען קאנטראלער. זי האט דאס נישט געקענט טהון, עס איז מעגליך, אז צווישען מיזגאלא און טשערווינסקי איז געווען א אינטריגע און מיזגאלא האט געוואלט „קאפען" אונטער טשערווינסקי און דערפאר ברויך די פרוי בוים נישט זיין קיין קרבן. ער גלויבט אז פרוי בוים איז אונשולדיג און בעהט זי צו בעפרייען. די פערטיידיגונגס-רעדע פון אדוו. טאוב האט איבערצייגט דאס געריכט אין דער אומשולדיגקייט פון פרוי בוים, וועלכע איז גענצליך בעפרייט געווארען! אר.

אונזער בעגריסונג

היינטיגען חודש פאלט אויס דער 20-יעהריגער יובל פון דער שריפטשטעלערישער טעטיגקייט פון באקאנטען הומאריסט יעקב אבערושאנעק.

אונזער מיטארבייטער י. אבערושאנעק איז בעליבט ביי די לעזער פון „ראדאמער-קעלצער לעבען" מיט זיינע גלענצענדע הומארעסקע פעליעטאנען, וועלכע צייכענען זיך אויס מיט פאלקסטימליכען חן און ברענגען אריין א פרעהליכע שטימונג אין יעדער יודישער שטוב וואו מען לייענט זיי.

אין דער לאדזשער יודישער פרעסע וואו אבערושאנעק פערנעמט אנ'אנגעזעהען ארט, און ארבייט מיט אינטענסיוו שוין א רייהע יאהרען, ווערט צוגעגרייט א גרויסער יום-טוב לכבוד זיין 20-יעהריגען יובילעאום. אין יובל-קאמיטעט געהען אריין די זיילען פון דער ליטעראַרישער, קינסטלערישער וועלט און פון די פני' פון געזעלשאפטליכען לעבען אין לאדזש, ווארשא, פאריז, ניו-יארק.

אונזער רעדאקציע האט בעקומען אנ'איינלאדונג פון יובל-קאמיטעט צו נעמען אנטייל אין דאזיגען יום-טוב.

מיר שיקען דא איבער אונזער חבר און מיטארבייטער י. אבערושאנעק די הארציגסטע ווינשען צו זיין כשר-פערבריינגטען 20-יעהריגען יובל. מיר גראטולירען איהם צו זיין פעדער יום-טוב און זאלן זיינע עכט-יודישע פעליעטאנען אריינברענגען חדות און אויפהייטערונג אין יודישע שטובען לאנגע לאנגע יאהרען.

ר ע ד א ק צ י ע
„ראדאמער-קעלצער לעבען".

פאר אריינפיהרען אין מעלדונג'ס-ביורא אין א טעות א חודש ארעסט.

צום האנדל-פאליציאנט רודאלף אגראדסקי אויף פאלנא 5 איז געקומען צופאהרען, בשעת דער אבוועזענהייט פון פרוי, צו גאסט א געוויסע זאפיא ארלאווסקא. אגראדסקי האט דער ארלאווסקא געמעלדעט אין מאגיסטראט אלס זיין פרוי. אין דער מעלדונגס-ביורא פון מאגיסטראט, וואו ס'ווערען געניי קאנטראלירט די מעלדונקעס, איז פעסטגעשטעלט געווארען, אז זיין פרוי, אגראדסקיס, איז שוין איינגעמעלדען. ס'איז געווארען קעגען דעם מיטגעטיילט דער פראקוראטור אין היינטיגען מאנטאג האט דאס קרייז-געריכט דעם פאליציאנט פערמשפט אויף א מאנאט ארעסט מיט אבלעגען די שטראף אויף 2 יאהר.

נאטיצען.

אין שייכות מיט אונזער ידיעה וועגן א ציגאנ-בורושעס פאר הרב טייטעלבוים, האט זיך אין דער היגער פוילישער צייטונג „דזיען-דאברי" נום. 16 פון 16 סטיצניען ה. י. בעוויזען א נאטיץ, וואס רעדט ארום די קאנפליקטען אין דער ראדאמער יודישער געזעלשאפט אויפ'ן שטח פון דער קהלה. דער אויסגאנגס-פונקט פון אט די דאזיגע קאנפליקטען איז, לויט דער טענדענץ פון דער נאטיץ, פון דעם פיל-יאהריגען קאמף ארום דער רבנות-פראגע, אין רעזולטאט פון וועלכען די יודישע געזעלשאפט אין ראדאם האט זיך איינגעטיילט אין צוויי ענטגעגענגעזעצטע לאגערן: א פראגרעסיווער לאגער מיט'ן הרב קעסטענבערג בראש און א פאנאטיש מיטעלאלטערליכער לאגער, וואס קאנצענטרירט זיך ארום דער פערזאן פון הרב טייטעלבוים.

דער „דזיען-דאברי" געפינט אין, אז דער צווייטער לאגער, ד"ה דער פאנאטיש-מיטעלאלטערליכער נעמט טאקע ארום 70 פראצענט פון דער היגער יודישער בעפעלקערונג, דערקלערענדיג די דאזיגע ערשיינונג מיט'ן פאקט, וואס דער הרב טייטעלבוים איז א פאציפיסט... אלס בעווייז פון הרב טייטעלבוים'ס פאציפיזם ברענגט „דזיען-דאברי" אזא פאל:

„זיינער צייט איז געקומען צו הרב טייטעלבוים א יודישע דעלעגאציע מיט דער בקשה, ער זאל ארויסגעבען אנ'אויפרוף אין דער שוהל, אז די יודישע בעפעלקערונג זאל שטיצען דעם „לאפפ". אז הרב טייטעלבוים האט אויסגעהערט די רייד פון דער דעלעגאציע, האט ער זיך שטארק געח'ידושט און א פרעג געטוהן: וואס איז דאס א „לאפפ" („דזיען דאברי" ברענגט די פראגע אויף יודיש, וועלכע לייענט זיך: Wu — sy — dues a lop? (רעד.) דארויף האט איינער פון די דעלעגאטען אויפגעקלערט, אז „לאפפ", איז אייגענטליך דאס, וואס ס'נעהט פליהען אין דער לופט. נאך די דאזיגע אויפקלערונג, האט הרב טייטעלבוים א מאך געטוהן פילאזאפיש מיט'ן קאפ און געזאגט: פארוואס מוז עס עפעס פליהען אין דער לופט, זאל עס געהען אויף דר'ערד!"

די רעדאקטארען פון „דזשיען-דאברי" לערנען פשט, געפינענדיג אין די לעצטע ווערטער פון הרב טייטעלבוים דעם געשטענסטען פאציפיזם מיט וועלכען 70 פראצ. פון דער ראדאמער יודישער געזעלשאפט איז אנגעשטעקט געווארען א דאנק איהם, הרב טייטעלבוים.

אז מען שמועסט שטארקע קעפ, לאגישע קעפ איז דאך נישט שייך. אזא לאגיק כ'לעבען איז פאראן נאר ביי „אפענע" קעפ. אבער א שפאס אין א זייט און לאמיר זאגען אפען: אויב די רעדאקטארען פון „דזיען דאברי" האבען ברעה ערנסט צו בעריכטען זייערע לעזער וועגען יודישען לעבען, בעהאנדלען, בעלויכטען די געשעהענישען פון אונזער היינט-טאגיגען לעבען, אביעקטיוו אהן זייטיגע הינטער-כוונות — דאן ביטע זעהר. און צושרייבען איז פאראן גאט זיין דאנק א סך. וועגען די צרות פון די יודישע סטראנאנעס, וועגען דער שענדליכער ארבייט פון די פיקעטניקעס, וועגען דער האס-מגפה וואס טיילט פונאנדער איין בירגער פון צווייטען, אפילו א קריסטליכען דראזשקאזש פון א יודישען, וועגען געטא אויף די אוניווערזיטעטען און נאך און נאך.

אויב דאגעגען די דאזיגע רעדאקטארען ווילען צושטעלען זייערע לעזער שטאף צום לאכען, ווי די געבראכטע מעשה מיט'ן „לאפפ", וואס איז העכסט וואהרשיינליך פולשטענדיג אויסגעטראכט; אויב זיי ווילען זייערע לעזער אונטערהוקען דעם קרומען שפיגעל פון אונזער לעבען — דאן איז שוין גלייכער זיי זאלען בכלל נישט מישען זיך אין יודישע ענינים, מיט וואס זיי וועלען זיך אליין א טובה טוהן, נישט אויפדעקענדיג זייערע שרייענדיגע איגנאראנץ וועגען יודישען לעבען.

אין זייער נאטיץ זאגען די דאזיגע רעדאקטארען, אז זיי ווילען זיך נישט מישען אין יודישע ענינים און אויב זיי טוהען דאס איצט, איז עס דערפאר, וואס אזוי דיקטירט זיי דער זשורנאליסטישער חוב. וואלט באמת כדאי געווען צו וויסען, צי דער דאזיגער זשורנאליסטישער חוב האט זיי דיקטירט צו רעפעסטרירען דעם „פאקט" פון הרב טייטעלבוים'ס פאציפיזם און „פעסטשטעלען", אז צוליב אט דעם פאציפיזם זיינעם האט זיך 70 פראצענט פון דער ראדאמער יודישע בעפעלקערונג געשטעלט אויף דער זייט פון הרב טייטעלבוים.

פארוואס דוהט זייער זשורנאליסטיש געוויסען און לאגיק ביי אנדערע אנגעזעהענע יודישע פראגען, אויף וועלכע מיר האבען פריהער אנגעוויזען און פארוואס וועקט זיך זייער זשורנאליסטישער חוב אקוראט דאן ווען דער „פאציפיסטישער" הרב טייטעלבוים מאהנט זיין חוב: דער תירוץ דע-

KINO APOLLO

שבת 3 נ. מ. און זונטאג 12 און $1\backslash^{45}$

KSIĄŻE i ŻEBRAK

(דער פירשט און דער בעטלער)

Od poniedziałku b. m

ZYCIE ULICY

z Luizą Reiner i Spencerem Tracy

KINO APOLLO

ביז זונטאג דעם 23 איינשליסליך

Świetny polski film

ROBERT i BERTRAND

CZYLI

DWAJ ZŁODZIEJE

w rolach głównych Bodo, Dymsza, Cwiklinska, Grossówna i inni

Nad program dodatki

א גרופע יודען פון פוילן פערכאפט געווארן אויף דער דייטשער טעריטאריע

צווישען די פערכאפטע געפינען זיך ראדאמער און קעלצער יודען — בריעף פון דער ראדאמער קהלה צום גלייוויצער ראבינער.

די פוילישע בירגער סענדער פליישהאקער און אליהו שמולעוויטש (קעלץ); יאל פלאכטע און זיין פרוי לאה האניגמאן (סאסנאָוויעץ) און גאָלדע קיילער (ראדאָם) זענען דעם 12 אויגוסט דעם פערגאנגענעם יאהר געפאָהרען אויף דער פאריזער אויסשטעלונג. ס'האָט זיך אָבער ארויסגעוויזען, אז זיי פאָהרען אומלעגאל, און אין דער דייטשער שטאָט גלייוויץ זענען זיי פערהאַלטען געוואָרען דורך דער דאָרטיגער פאָליציי.

נאָכ'ן אָבזיצען 6 וואָכען אין ארעסט פאר אומלעגאל איבערגעהן די גרעניץ, האָט דאָס גלייוויצער פאָליציי-פרעזידיום איבערגעגעבען די ארעסטאנטען, מיט'ן צוועק זיי צו עקספּאָרטירען צוריק קיין פוילען.

פון דאַן אָן איז אָבער נאָך די פערהאַלטענע פערלוירען געגאַנגען יעדער שפּור און מען ווייסט נישט, ביז'ן היינטיגען טאָג, וואו זייער געביין איז אהינגעקומען.

מיט'ן דאַזיגען ענין האָבען זיך פעראינטערעסירט עטליכע בעוואוסטע אדוואָקאטען. אָבער אויך זייערע בעמיהונגען האָבען קיין שום רעזולטאט נישט געגעבען. כאראקטעריסטיש איז דערביי דער פאַקט, אז ווען אַן אדוואָקאט האָט זיך פערבונדען טעלעפאָניש מיט'ן גלייוויצער פאָליציי-פרעזידיום, — האָט מען איהם פון דאָרט געפרעגט, צי ס'האַנדעלט זיך וועגען יודען. אויף דער תשובה אז „יאָ" — האָט דער דאָרטיגער פאָליציי בעאַמטער אויסגערופען: „מיט יודען האָבען מיר קיין געשעפטען נישט"... און נאָכ'ן דאָזיגען „שפּרוך", האָט ער אָפּגעקנאַלט דאָס טעלעפאָן-טרייבעל און מעהר נישט געוואָלט רעדען...

די אדוואָקאטען האָבען זיך אויך געווענדעט צום פוילישען קאָנסול אין דייטשלאנד און אין חודש נאָוועמבער פ. י. האָט דער קאָנסולאט מודיע געווען, אז אין די נאָהנטסטע טעג וועלען די פערהאַלטענע שוין צוריקגעשיקט ווערען קיין פוילען.

די ראדאָמער קהלה-פערוואלטונג האָט אויסגעשריבען אַ בריעף צום גלייוויצער ראבינער און איהם געבעטען זיך צו פעראינטערעסירען מיט'ן גורל פון די דאָרט געפיינגטע יודען. פערגאנגענעם זונטאג איז שוין אָנגעקומען אַ תשובה, אז מען האָט זיי פון גלייוויץ שוין אָפּגעשיקט. דער ראבינער ווייסט אָבער נישט וואו מען האָט זיי געשיקט.

אין די לעצטע טעג האָבען די קרובים פון די פערשוואונדענע בעקומען אַ ידיעה, אז די אלע יודען זענען טראנספּאָרטירט געוואָרען אין אַ דייטשען קאָנצענטראציע-לאגער, וואו זיי וועלען, מסתמא קיין געבראטענע טייבעלעך ניט עסען...

די פערצווייפעלטע קרובים פון די פערשוואונדענע זענען געקומען קיין ווארשא און האָבען זיך געווענדעט נאָך הילף צום יודישען פארלאמענט-„קאָלא". ווי מיר הערען געהאָרט, וועט דאָס „קאָלא" ווענדען דעם אונטערהערטען פאל זיך ווענדען צום אויסער'ן-מיניסטעריום

Obwieszczenie.

Zgodnie z art. 13 przepisów o organizacji gmin. wyzn. żydów. (Dz. Ust. Nr. 52, poz. 500 z r: 1928) podaje się do wiadomości, **że budżet i lista składek Gminy za rok 1938 wyłożone będą do wglądu dla członków Gminy w ciągu 8-iu dni t. j. od 23 do 30 stycznia b. r. włącznie** w kancelarji Gminy (Żeromskiego 9) od 9-ej do 2-ej po poł.

Tymczasowy Zarząd
Gminy Wyzn. Żydowskiej
w Radomiu

Radom dnia 21 Stycznia 1938 r.

בעקאַנטמאַכונג.

אויפ'ן סמך פון ארט. 13 פון דער פארפליכטענדע פאָרשריפטען וועגען די יודישע רעליגיעזע קהלות, (דז. אוסטאוו נומ. 52 פאָז. 500 פון 1928 יאָהר). ווערט בעקאַנט געמאַכט,

אַז דער בודזשעט און די ליסטע פון קהלה-שטייער (עטאַט) פאַר'ן יאהר 1938 וועלען אַרויסגעלעגט ווערען צום דורכזעהן פאַר די קהלה-מיטגלידער במשך 8 טעג ד. ה. פון 23 ביז'ן 30 סטיטשניא ל. י. איינשליסליך. אין דער קהלה-קאַנצעלאַריע

(זשעראָמסקי 9) פון 9 ביז 2 בייטאָג.

צייטווייליגע פערוואַלטונג
פון **דער יודישער קהלה**
אין ראדאָם

ראדאָם דעם 21 יאַנואַר 1938 י.

רויף לינס אויף דער שפּיץ צינג. און אונזערע טעג ייקן אלץ ארום שמעקט מיט פילהער, איז פאציפיזם זפעם א א שלעכטע נטיה און דעריבער קען אזא „פעססשטעלונג" פון א פאציפיסטישע איינשטעלונג מצד די רעדאקטארען פון „דזשיען-דאבזשי" זיך שנײדען אויף א פערשלייערטען און אומשולדיגען ווינק ד ט וואו מ'ר ף. אזא פעסטשטעלונג איז צו ערווארטען מצד מענשען, וועלכע מילען האבען, אז פאציפיזם איז דער בגנאָזש פון פאנאטיש-מיטעלאלטערליכן לאגער און נישט פון פראגרעסיווען לאגער.

די גאנצע מעשה מיט'ן ארויסטריט פון „דזשיען-דאבזשי" איז אונז קשה און דעריבער איז דא א גרונד חושד צו זיין צי הונטער די פלייצעס פון מחבר פון דאַזיגען נאטיץ, שטעהען נישט א מאהל יודישע אינפארמאטארען, וועלכע זענען אונז מוכה מיט אזעלכע נאטיצען אין דער פוילישער פרעסע. דאס איז טיעף צו בעדויערען און דאס איז אונזערע פראגעדיע, וואס אייגענע כראָגען ארויס אין א פאלשע, טענדענציעזער און פער'

איזקטער בעלויכטונג דאס בילד פון יודישען לעבען פאר דער נישט-יודישער עפענטליכקייט.

איקס.

דאס העכסטע געריכט בעשטעטיגט דעם אורטייל לגבי לעסקא און קירשענצווייג

פרידמאנס משפט וועט נאָך אַמאָהל בעטראַכט ווערען.

אין העכסטען געריכט איז עהערגעכטען בעטראכט געווארען די קאסאציע פון די דריי פערמשפטע פשיטיקער יודען: שלום לעסקא, יצחק פרידמאן און לאזער קירשענצווייג. נאכדעם, ווי דאס העכסטע געריכט האט מיט א צייט צוריק מבטל-געמאכט דעם אורטייל פון לובלינער אפעלאציע-געריכט איז דער פראצעס נאכאמאהל בעטראכט געווארן און די צווייטע אינסטאנץ האט דאן ארויסגעטראגען פאלגענדען פסק-דין: לעסקא האט בעקומען 7 יאהר, אנשטאט 8 יאהר תפיסה; לאזער קירשענצווייג — 5 יאהר, אנשטאט 6; און יצחק פרידמאן — 3 יאהר, אנשטאט 5 מיט א האלב יאהר. אין דעם צושטאנד איז דער ענין ווידער אמאהל געקומען צום העכסטען געריכט.

מצד די פער'משפטע יודען האבען זיך פלפ פערטיידיגער, צונעשטעלט די בעריהמטע אדוואקאטען: דר. לייב לאנדוי, לעא בערענסאן, וואצלאוו שומאנסקי און אלעקסאנדער מארגוליס.

דער רעפעראט פון פראצעס האט סך-הכל געדויערט 15 מינוט און עס האבען אנגעהויבען צו רעדען די צדדים. נאך א בעראטונג פון איבער צוויי שעה. האט דאס העכסטע געריכט פערעפענטליכט דעם פסק-דין לויט וועלכען די קאסאציעס פון די פער'משפט'ע לעסקא און קירשענצווייג ווערען אבגעווארפען אלס אומבאגרינדעטע. בלויז דער אורטייל לגבי פרידמאנען איז דורכ'ן העכסטען געריכט אבגעשאפט געווארן און דער ענין ווערט איבערגעשיקט אין לובלינער אפעלאציע-געריכט נאכאמאהל צו בעטראכטען.

אזוי ארום איז דער אורטייל לגבי לעסקא'ן און קירשענצווייג אריין אין קראפט.

Ku uwadze naszych Elegantek!

Po krótkiej przerwie otworzyłyśmy naszą pracownię

Sukien damskich

EJGERÓWNA I GISSERÓWNA

Żeromskiego 18/7

דאס לעבען אין קעלץ.

צי עגזיסטירט ביי אונז אין שטאדט

א ארגאניזיר-קאמיטעט פאר'ן יודישען זעלבסט-הילף קאנגרעס אין פוילען.

מיט א עטליכע וואכען צוריק איז אין גאנץ פוילען, ווי אויך ביי אונז אין שטאדט, געשאפען געווארען אן ארגאניזיר-קאמיטעט פאר'ן יודישען זעלבסט-הילף-קאנגרעס און פוילען מיט דער בעטייליגונג פון אלע היגע יודישע פארטייען און ארגאניזאציעס.

דער אויבענדערמאנטער קאמיטעט האט זיך שוין אפילו קאנסטיטואירט, אויסגעוועהלט א פרעזעס, אזש דריי וויצע-פרעזעסען און 2 סעקרעטארען און ביז אהער. נישט דער קאמיטעט זעהט אדורכצופיהרען א בעהעריגע פראפאגאנדע פאר'ן יודישען זעלבסט-הילף קאנגרעס. נישט ס'ווערט געטוהן, אז ס'זאל ווערען פערקויפט די קאנגרעס קארטען און בכלל הייסען אפילו נישט די גרעסערע העלפט יודישע בעפעלקערונג אין קעלץ, אז אזא קאנגרעס דארף פארקומען, אין דער צייט ווען שוין די נעכסטע טעג ווערט איינגאנצען געשלאסען דער קארטען-פערקויף אין גאנץ פוילען.

כ'גלויב, אז דער ג' ה' פארזיצער האט זיך פערפנספערען צוליב א געוויסע סיבה. אבער ס'איז שוין די העכסטע צייט, אז די געוויסע סיבה זאל ווערען אויפגעקלערט און ערלעדיגט, וויל אויפ'ן שטח פון דער פוילישער רעפובליק איז ערלויבט אזעלכע קאמיטעטען צו שאפען. אין פיעל שטעדט און שטעדטלעך קומען פאר עפענטליכען פערזאמלונגען און אפילו קרייז-קאנפערענצען. אויב ס'איז געשעהען א מיספערשטענדניש איז אויך שוין געקומען פיעל צייט, אז דער ענין זאל ווערען אויפגעקלערט און ערלעדיגט, און נישט לאזען פערשלעפען און פערשלאפען, אז אונזער שטאדט קעלץ זאל אין זעלבסט-הילף קאנגרעס זיך נישט קענען בעטייליגען.

ס'ליגט דעריבער א חוב אויפ'ן ה' פארזיצער אין משך פון די נעכסטע טעג דעם ענין צו ערלעדיגען ווייל ס'מוז איינמאהל פאר אלע מאהל ווערן אויפגעקלערט, צי עגזיסטירט ביי אונז אין שטאדט א קאנגרעס-קאמיטעט, וועלכע ערפיהלט זיינע פליכטען, אדער נישט.

י. צ—ר.

ווער ס'חי'ל בעקומען שטיצע פון קעלצער לאנדסלייט-פעראיין אין טאראנטא מוז האבען אבעשטעטיגונג פון קעלצער נשרפים-קאמיט.

מאנטאג אוועגד איז אין לאקאל פון דער קהלה פארגעקומען די ליקווידירונגס-זיצונג פון קעלצער נשרפים-קאמיטעט, וואו ס'איז איבערגעגעבען געווארען א בעריכט פון קאמיטעט, ווי אויך פון דער רעוויזיאנס-קאמיסיע, וועלכער שטעלט פאר, אז געזאמעלט געווארען איז 9,534 זלאטעס מיט 47 גראשען, פערטיילט איז געווארען 9,265 זלאטעס און 269 זל. מיט 47 גר. האט דער קאמיטעט בעדארפט אויף פערשידענע טעכנישע אויסגאבען.

דאן לייענט ה' י. צוקער פאר צוויי בריעף, וואס זענען געקומען צום פרעזעס הרב ראפאפארט פון פרעזעס פון קעלצער לאנדסלייט-פעראיין אין טאראנטא — ה' אהר'ן לאדאווסקי אין וועלכע ער בעהט, אז דער זעלבער קאמיטעט זאל ווייטער שטעהן אין קאנטאקט מיט'ן טאראנטער הילפס-פעראיין. אין טאראנטא דערהאלט מען הונדערטער געבעטס-בריעף, וועגן שטיצע פאר קעלצער יודען און אין טאראנטא ווייסט מען נישט ווער ס'איז דער אמת'ער נצרך, דעריבער ווערט דער קאמיטעט געבעטען, אז יעדער בריעף זאל ווערן בעשטעטיגט מיט'ן סטעמפעל פון נשרפים-קאמיטעט.

לויט'ן פערלאנג פון קעלצער הילפס-פעראיין אין טאראנטא איז באלד געשאפען געווארען א קאמיטעט פון די ה"ה: הרב א. ראפאפארט, בעריל מאשענבערג, מ. ד. אייזענבערג, רעד. י. צוקער, אלתר יחיאל וואסער, שמואל לייכטער, נחמיה אסטראוויטש, וועלכער מעלדעט, אז פון היינט אן זאל קיין שום קעלצער יוד נישט אויעקשיקען קיין בריעף דירעקט צום קעלצער-הילפס-פעראיין אין טאראנטא נאר פריהער אבגעבען דעם בריעף אין דער קהלה-קאנצעלאריע פאר דעם אויבענדערמאנטען קאמיטעט צו בעשטעטיגען. אין געגענפאל וועט קיין שום נצרך נצרך נישט בעקומען קיין ענטפער פון טאראנטא.

גלייכצייטיג ווערט אויך געמאלדען, אז די בעהט-בריעף ווערען אנגענומען יעדען טאג אין דער קהלה קאנצעלאריע (פון 9 פריה ביז 3 נאכמיטאג), ביז ראש חודש אדר א' (מיטוואך דעם 2-טען פעברואר 1938) איינשליסליך. די בריעף וועלכע וועלען איינפליסען נאך ראך ראש חודש אדר א' וועלען נישט ווערען בעטראכט.

ספארט.

זונטאג אוועגד איז אין טעאטער פאלסקי פארגעקומען א באקס-מעטש צווישען דער ווארשאווער באקס-מאנשאפט „צ. וו. ס.“ און היגען „גראנאט“ וועלכער האט זיך פערענדיגט מיט א זיעג פון די קעלצער מיט 11 : 5 ווייזט אויס אז דער היגער „גראנאט“ מיט זיינע ריכטער זענען אומבעזיגבאר.

די באקס-מאנשאפט פון קעלצער „מכבי“ טרעגירט לעצטענס זעהר אפט און אקטיוו און גרייט זיך צום באקס-מעטש מיט דער קראקאווער „וויסלא“ וועלכער דארף די נעכסטע טעג פארקומען אין קעלץ.

ווי בעקאנט געהערט לעצטענס דער קעלצער פוטבאל-אונטערקרייז-פערבאנד צום קראקאווער פוטבאל-קרייז-פערבאנד די פערגאנגענע וואך איז פארגעקומען א אלגעמיינע פערזאמלונג פון קעלצער „פאדאקרענג“ איון עס איז אויסגעוועהלט געווארען א נייע לייטונג אין וועלכע ס'איז נישטא קיין איין יוד אויסער איין פרעזעסער מ. פרידמאן פון קעלצער „מכבי“.

Prezesowi adw. JAKUBOWI MANELI
z powodu zgonu Jego MATKI
B. P. BRONISŁAWY
wyrażają najgłębsze współczucie
Rada, Zarząd i Personel
BANKU ZJEDNOCZONEGO TOWARZYSTWA
KREDYTOWEGO w Kielcach.

Wszystkim przyjacielom i znajomym którzy brali udział w odprowadzeniu drogich nam zwłok nieodżałowanej MATKI naszej
b. p. Br. MANELOWEJ
i okazali w tym ciężkim dla nas przeżyciu tak wiele współczucia składamy tą drogą serdeczne podziękowanie.
Manelowie.

Wyrazy najgłębszego współczucia p. prezesowi adw. JAKUBOWI MANELI
z powodu śmierci Jego MATKI
B. P. BRONISŁAWY
Sekcja Portretowa przy Drob. Kupców w Kielcach
(prez.) Dawid Finkielman, (sekr.) Hilel Birenbaum.

בעפרייט צוויי פיקעטניקעס.

ווי בעקאנט זענען מיט עטליכע חדשים צוריק פיקעטירט געווארען אין קעלץ יוד. געשעפטען. נאך אנ'אינטערווענץ ביים קעלצער וואיעוואדע זענען די פיקעטניקעס דערהייטערט געווארען און ווייטערע צוויי פיהרער האפמאן און זארנדא זענען פערהאלטען און פערמשפט געווארען דורכ'ן קעלצער כטאראסטע צו עטליכע טעג אונבעדינגטען ארעסט.

נעגען דעם האבען די היגע נאראפיהרער אפעלירט און די לעצטע טעג זענען זיי געשטאנען פאר'ן קעלצער געריכט.

דאס געריכט האט זיי בעפרייט.

צו דער חתונה פון פר"ל
סאלא לעווין
מיט ה' משה מאנעלא קעלץ
ווינשט א הערצליכען מזל-טוב און פיעל גליק
לייביל אלבירט.

ראדיא-צרות...

לייענענדיג דעם באריכט פון דעפ. בודזשינסקי'ס רעדע אין סיים, האט א יוד געזאגט:

— כ'האב שוין לאנג געזאגט, אז דער ראדיא איז אן אנשיקעניש, אזוי דער „גלאשניק“ פארגלאשט דעם קאפ ווען איך וויל שלאפען פאנגט עפעס א רעפערענט א. ד. ט. „די באדייטונג פון כאפען פליגען ווינטער צייט“. האלט איך אין מיטען עסען, ניילצט מען אין די אויערן א ליר פון א הייזעריגער קינסטלערין, בלייבט מיר שטעקען דער ביסען אין דער קעהל. זיצט ביי מיר דער ספעקיעסטראטאר, מאכט א זשיענס שט אויפ'ן ראדיא-אפאראט, דערלאנגט דער גלאשניק טאנץ-מוזיק, כאטש ביי כבוד ערום דעם ספעקיעסטראטאר צו א חאלץ אנגעלסקי, פינקט ווען איך בעקים אן אויסאמניענ, אדער א גאקאו פון אוישאנד, פונקט דעמאלט זינגט מען מיר סענטימענטאלע לידער... פונקט דעמאלט, ווען מיין יודענע „באזינגט“ מיך, פארוואס איך דערלאנג איהר נישט גראב געלד אויף דראבנע ווידאטקעס, פונקט דעמאלט באקים איך א פארציע פאעזיע...

אבער דאס ערגסטע איז מיט דעם „מעטעאראלאגישען קאמוניקאט“, מיט דעם „וועטער-נביא“. אז ער טרעפט פונקט משה קאפויער, זאגט ער: עס וועט זיין פארמורמע, שיינט די זון, זאגט ער: עס וועט זיין פאגאדנע, גייט א שלאקס-רעגען, זאגט ער: ס'וועט זיין ווארים, מאכט זיך א ביטערע קעלט, זאגט ער: ס'וועט זיין קאלט, וועט א ליבליכע ווארימקייט, נו, ניי וויים, וועט ארויסצוגיין אין א העלען אנצוג, און וועט אין קאלאשען, וועט צו נעמען דעם שטעקען, און וועט דעם רעגען-שירם, ווען מען קען ארויסגיין לייכט אנגעטאן, און וועט מ'דארף א ווארים העמדעל, ווען מ'דארף עפענען די פענסטער, אין וועט מ'דארף היצען די אויוועגס. אז אייביג איז עס משה קאפויער, אייביג טרעפט ער, דער וועטער-נביא, פונקט דערנעבען!

אזוי האט זיך צומאל געמאכט, אז איך האב געטון פארקעהרט דעם וועטער-נביא'ס נביאות, האט ער פונקט דאס מאל געטראפען און כ'האב געהאט צו זינגען און צו זאגען...

איצט זעה איך, אז נישט נאר איך, נאר אויך אונזער לאסקער חכם, דעפ. בודזשינסקי, האט אויך צרות פון ראדיא. שטעלט איך פאר, אזא „מוזיקאליש“ אויער, מוז געבעך זיצען ביים גלאשניק און הערען „עפעס א יאשקע חפץ“, „עפעס א הובערמאן“, „עפעס א פיטעלבערג“, ראשית ראזשעט איהם יודישע מוזיק, און נאך מנהר יודישע מוזיקער. והשנית וואלט ער פיל בעסער פארדייעט א קאטערינקע, א הארמאניק און אנדערע מוזיק-אינסטרומענטען.

ווי איהר זעהט רבותי, האט ער, דער „רעפרעזענטאנט פון די „חכמי-לאסק“ אויך צרות פון ראדיא. איך האב צרות פון סענטימענטאלע לידלעך, פאעזיע, טאנץ-מוזיק און מעטעאראלאגישע קאמוניקאטען, און ער, דער פאן פאטאל האט צרות פון דער... „פאריודישונג“ פון ראדיא.

הכלל, אזוי צי אזוי, מיר האבען ביידע צרות פון ראדיא!...

אב-נעס.

Niemasz ponad mydło „TRÓJKA"

פערקויפט דאס הויז פון דער פאלקס-באנק.

די פארינע וואך איז פערקויפט געוואָרען דאס הויז פון דער קעלצער פאלקס-באנק (וועלכע געפינט זיך איצט אין ליקווידירונגס-צושטאנד) פאר 52 טויזענד זלאָטעס.

גנבות און פארפאלען.

פון דער וואוינונג פון חיים לעווקאָוויטש (פיידזעטשינער 67) האט מען דעם לעצטען מיטוואך ארויסגעגנב'עט פונף הונדערט זלאָטעס מזומן געלד און אנדערע ווערט-זאכען פאר 600 זלאָטעס.

דעם לעצטען פרייטאג אין פעגאנגען וועלבססמארד דורך אויפהענגען זיך, דער פויער סטאנפלאוו קארבאוויק (און נעבען קעלץ) צוליב דעם וואס זיין הויז איז ארויסגעשטעלט געוואָרען אויף א ליציטאציע פאר די הובות פון זיין שוועהר.

בעת א רעוויזיע ביי מלך קארמאן און פערהאלטען געוואָרען, שטיינדלעך צו זאפאלניטשקעס, סאכארין, כם און אנדערע אויסלענדישע ארטיקלען.

פון דער סיהר פון לייזער כארענזאווסקי, האט מען ארויסגעגנב'עט טאבאק-ארטיקלען פאר 45 זל.

אין דער אסטראָווצער אייזען-ניסטריי איז ביי דער ארבייט אויפ'ן ארט צעקוועטשט געוואָרען אויפ'ן סוים דער ארבייטער יאן לעזשוק.

דער 38 יעהריגער איינוואוינער פון כקארושיסק ווינצענטי טראנפעזקא האט צוליב ארבייטסלאזיגקייט בעקומען א שגעון אסאק. און ער האט דער'הרג'עט זיין 73 יעהריגע שוויגער, אונטערגעצונדען זיין שטוב און דערנאָך זיך אליין אויסגעהאנגען.

צוויי זיהן לאזען איבער א אלטן קראנקן טאטען אויפ'ן רחמנות פון קריסטליכע ארימע שכנים.

וועד האט נישט געקענט אין קעלץ דעם ה' שמואל ראָזענבערג (יוזעפאָלע 36) מיט זיין גרויס מאנופאקטור-געשעפט. אבער מיט איינע יאהר צוריק האט דעם זעלבען אנגעהויבען צו געהן מיט דער פוסטער ארא ביז צום שרעקליכסטען מצב.

שוין א לענגערע צייט דועהט זיך דער ה' שמואל ראָזענבערג איבער די קעלצער גאסען און לעבט איבער שחצרע סעג. ער האט צוויי זיהן, וועלכע האבען גוטע פאסטענס און א רייכע פאמיליע, דאך וועלען זיי נישט וויסען פון זייער אלטען קראנקען פאטער און פאמיליע-מיטגליד.

דער אמאליגער רייכער יוד ה' שמואל ראָזענבערג, וועלכער האט צוויי זוהן: איינער יודל ראָזענבערג, וועלכער האט א פריוואט-פאסטען אין וואַרשא און דער צווייטער יחיאל ראָזענבערג, וועלכער איז היינט א בעאמטער אין דער ביורא פון דער וואַרשאווער קהלה האבען בעדארפען אנדערש אבצוזאגען זייער אלטען קראנקען פאטער ווי זיי טהוען איצט, איבערלאזענדיג איהם אויף גאסט-בעראט און ווארטען ביז דער קריסטליכער הויז-בעזיצער רוטשינסקי (באזענטינסקא גאס) וועט ערלויבען צו איבערנעכטיגען זייער אלטען פאטער אין א פינסטערע קאלטע שטוב אויף א הארט ברעט, אדער ווען די ארימע קריסטליכע שכנים פון יענעם היף דערמאנען זיך אריינצוטראגען זייער אלטען פאטער א אלט שטיקעל ברויט מיט וואסער.

די צוויי זיהן ראָזענבערג וואלטען געמעגט זיך פעראינטערעסירען און וויסען ווענען גרויזאמען מצב פון זייער פאטער און זעהען זיין לעבענס-הולך צו איבערצוגדערשען, ווייל ס'איז שרעקליך און אויב מען האט א גוטען ווילען איז נאך דא אין קעלץ א מושב-זקנים, וואו מ'קען איהם דארט אריינגעבען.

מ'דארף נאר וועלען...

PRZEDSTAWICIELE

Branży wino-wódczanej na rejony: **Kielecki i Śląski** są poszukiwani przez poważną fabrykę win i miodu w Polsce.

Reflektanci są proszeni o skierowanie pod adresem:
KIELCE, skrzynka pocztowa 261

פארבערײַ
כעמישע פראלניע און וועש
M. Cichoń
Centrala, RADOM, Rwańska 23.
רעיעלע ארבייט! קעלנער צו 15 גר.
נעמט אן צו וואשען מענער, דאמען און קינדער-קליידונג
פלוש, סאמעט, מעבעל-גאבאלין און דיוואנען
נעמט אויך אן צו פיצען:
פיטערנע קורטקעס, קאפעלושען, הענטשקעס

עפענטליכער בעריכט

מיר אונטערגעשריבענע מיטגלידער פון דער רעוויזיאנס-קאמיסיע מעלדען דער עפענטליכקייט, אז מיר האבען נאכקאנטראלירט די טעטיגקייט מיט הכנסות און הוצאות פון קעלצער נשרפים-קאמיטעט און בעשטעטיגען, אז מיר האבען געפונען אלעס אין בעסטען ארדנונג. די אלגעמיינע איינגעפלאסענע סומע לויטעט: 9534 זלאטעס מיט 47 גראשען, פון פאלגענדע הכנסות:

1. ביי דער יורישער בעפעלקערונג אין קעלץ איז געזאמעלט געווארען 2,498 זל. 27 גר.
2. פון קעלצער הילפס-פעראיין (טאראנטא) דערהאלטען 2,620 זל. 20 גר. (580 דאלאר)
3. פון „דזשאוינט" (וואַרשא) – 3000 זלאטעס. 4) צענטראלער הילפס-קאמיטעט (וואַרשא) 1000 זל.
5) משה כמיעלאזש (וואַרשא) – 200 זל. 6) בעריל עלענצוויג (וואַרשא) — 100 זל. 7) ישראל'קע דיאמענט (וואַרשא) 20 זל. 8) בעריל קופערבערג (סאסנאוויעץ) — 25 זל. 9) „אנאנים" (ראַוונע) 25 זל.
10) מאיר זיידע (לאדזש) 10 זל. 11) פין שטאדט (נאַחע) 16 זל. 12) פון שטאדט יארדאנאוו 20 זל.

צעטיילט געוואָרען שטיצע: 9,265 זל.
פערשידענע קאמיטעט אויסגאבען 269,47 גר.

צוזאמען 9,534,47 גר. זל. — צוזאמען – 47 גר. 9,534 זל.

רעוויזיאנס קאמיסיע (–) פישל הערשקאוויטש (–) אלתר יחיאל וואסער, (–) חיים ווײַנריב.

אין נאמען פון קעלצער נשרפים קאמיטעט דריק איך אויס א הארציגען דאנק די אלע אויבענדערמאנטע נותנים פאר זייער וואַרימער מיטהילף און פעראינטערעסירונג און ספעציעל דעם וואַרשאווער „דזשאוינט", צענטראלען הילפס-קאמיטעט (וואַרשא), קעלצער לאנדסלייט-פעראיין אין טאראנטא ווי אויך דעם ה' מיעטשיסלאוו זאגייסקי (וואַרשא) פאר זיין בעמיהונג ביי די וואַרשאווער אינסטיטוציעס וועגען א נעהעריגע שטיצע פאר די נשרפים.

בעזונדערס דריק איך אויס א הערצליכען דאנק די אלע קאמיטעט-מיטגלידער פאר זייער איבערגעגעבענער ארבייט.

פרעזעס: (—) **אברהם אבלי הכהן רפופורט אבד"ק קעלץ.**

א דאפעלטער פראגראם אין קינא
„קאסינא"
צוויי סענסאציאנעלע קלאנג-פילמען:
1) Sam Dosworth
2) Nie całuj w kinie

קופאז נומ. 2

אומזיסטע עצות ביי דער יורידישער סעקציע פון הויזווירטען פעראיין פאר אונזערע לעזער אויף שריפטליכען ענטפער ביילעגען א פאסט-מארקע.

Kino ADRIA
שבת דעם 22 1 און 3 און
זונטאג דעם 23 1 און 2 אז
פריהמארגען-פילמען
Wspaniały dramat p. t.
SAM na SAM
אין די הויפט ראל
PAUL WESSELY

Do niedzieli dnia 23 stycznia włącznie **Kino ADRIA**
GŁOSNY W CAŁYM ŚWIECIE FRANCUSKI FILM P. T.
„TOWARZYSZE BRONI"
Piekło obozu jenców wojennych. Nadzwyczajna treść. Niezwykła emocja.
Film mówiony w czterech językach.
W rol. gł. *Jean Gabin, Dita Parlo, i Eryk von Stroheim*
Nad program: Tygodnik P. A. T.

אכטונג קעלץ! אין אלע רעדאקציע און אדמיניסטראציע-ענינים ביטע זיך צו פערשטענדיגען מיט אונזער מיטארבייטער **י. צוקער**

שריפטליך קען מען זיך ווענדען:
Red. „Radomer-Kielcer-Leben"
Kielce, skrz. poczt. 98. — Tel 16-22

אבאנאמענטס פרייז: פאר א חודש אין פוילען זלאָט. אין פראנקרייך, בעלגיען 4 פראנק. אין אנדערע לענדער 30 סענט.

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm szp. 40 gr. w tekscie mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr. 1-sza i ostatnia strona liczą 8 szpalt.

Redaktor i Wydawca CH. M. HERC. tel. 15-18 .טעל Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Radom Szwarlikowska 20